

1

2

3

4

5

6 Foreløpig utgave – ikke korrekturlest, gjenstår redaksjonelle  
7 endringer

8

9

10

## 11 **Muligheter i omstilling**

12

13 Politisk dokument om kunnskap og verdiskaping - vedtatt på Arbeiderpartiets landsmøte 19. april  
14 2015

15

16

## 17 Innhold

18

19 Innhold ..... 2

20 Innledning..... [Feil! Bokmerke er ikke definert.](#)2

21 Del 2: Fremtidens verdiskaping..... [89](#)

22     Utfordring 1: Våge å handle: Skape bærekraftig vekst i strategiske næringer..... [910](#)

23     Utfordring 2: Skape muligheter til grønn omstilling og nyskaping ..... [1617](#)

24     Arbeiderpartiet vil: ..... [1819](#)

25     Utfordring 3. Styrke samarbeid og legge til rette for kunnskapsmobilitet ..... [1920](#)

26     Utfordring 4. Sikre grunnleggende og anvendt forskning..... [2122](#)

27     Utfordring 5. Sikre samhandling gjennom kunnskapskjeden ..... [2425](#)

28     Utfordring 6. Sikre et gjennomførbart skoleløp som gir alle muligheter for å lykkes ..... [2627](#)

29     Utfordring 7. Sikre fagarbeidere med relevant kompetanse..... [3031](#)

30     Utfordring 8. Høyere utdanning som møter fremtidens behov ..... [3435](#)

31     Utfordring 9. Sikre omstilling gjennom livslang læring..... [3738](#)

32     Utfordring 10. Muligheter for alle..... [3940](#)

33

34

35

36

37

## Kunnskap og verdiskaping

Arbeid til alle har alltid vært sentralt i det sosialdemokratiske frihetsprosjektet. Det sikrer hvert enkelt menneske frihet i eget liv, gjør oss selvstendige, og gir oss muligheten til å utvikle oss sammen med andre. Arbeid skaper også grunnlaget for vår felles frihet gjennom økonomisk verdiskaping og velferd. Trygg økonomisk styring er avgjørende for arbeid og verdiskaping.

Verdiskapingen i Norge vil stå overfor flere utfordringer i årene som kommer. Petroleumssektoren er under press, og den økonomiske situasjonen i verden er krevende. World Economic Forum har utpekt økende forskjeller som den største kommende økonomiske utfordringen. Klimautfordringene vil stille nye krav til en mer bærekraftig verdiskaping.

Dette er bakgrunnen for at Arbeiderpartiets landsstyre vedtok at det skulle settes i gang et politikkkutviklings-prosjekt som skulle jobbe med fremtidens kunnskapssamfunn. Arbeidet skulle være utadrettet, ved å holde samråd og hente innspill fra næringsliv, fagbevegelse, organisasjonsliv og fagmiljøer. Utvalget skulle ikke se på helheten i kunnskapspolitikken, men trekke frem noen særlige aktuelle utfordringer og komme med forslag til nye løsninger. I juni 2014 satte sentralstyret ned et utvalg som skulle jobbe med prosjektet.

Mandatet for utvalget hadde som utgangspunkt at omstillingen vi står overfor byr på mange muligheter om vi griper dem riktig. Vi vet at fremtidens verdiskaping må ta klimautfordringene på alvor. Vi vet ikke konklusjonene på omstillingen vi skal igjennom, men vi vet at vår felles kunnskap og kompetanse er avgjørende. Sist, men ikke minst vet vi at vår samfunnsmodell har gjort at vi har vært omstillings- og konkurransedyktige i Norge, samtidig som vi har et samfunn som er godt å leve i. Det betyr at for å sikre videre verdiskaping vi må finne noen nye svar samtidig som vi må arbeide aktivt for å bevare og utvikle den norske modellen.

## Del 1: Muligheter i omstilling og overganger

Historiske overgangstider byr på historiske muligheter. Samtidig er man aldri så sårbar som når man er på vei til noe nytt. Det gjelder hver enkelt av oss, og samfunnet vi lever i. Derfor er det viktig at politikken bidrar der vi trenger den mest. For den enkelte gjelder det i overgangene mellom skole og arbeid, fra læreplass til ansettelse, fra grunnskole til universitet, og når man går fra en jobb til en annen. For samfunnet er overgangene sårbare når bedrifter må omstille seg og gjøre noe nytt, og når vi skal gå fra forskning til teknologiutvikling og derfra til realisering. Vi lykkes best som samfunn når hvert enkelt menneske, bedrift og næring er rustet til å takle overgangene de står overfor.

Verden trenger et grønt skifte. Norge skal fortsatt være et kunnskapssamfunn. For å få dette til må vi opprettholde vårt største konkurransefortrinn i omstilling: At mulighetene er likt fordelt, at vi har en rik offentlig samtale, og et ekte trepartssamarbeid. Kort sagt: Den norske modellen. Jo sterkere den er, jo bedre sjanse har politikken for å legge til rette for omstilling og overgang.

Norsk arbeidsliv er omstillingsdyktig og konkurransedyktig. Vi har et godt samarbeid mellom partene sentralt og lokalt, og gode muligheter for å utvikle og implementere ny teknologi. En viktig årsak til det er det vi kan kalle «omstillingssolidaritet». I vårt samfunn deler vi både muligheter og risiko gjennom en sterk velferdsstat. Denne styrken må vi bevare og videreutvikle. For å få til det, er vi avhengig av at vi unner hverandre å lykkes. Å sikre alle like muligheter er en verdi i seg selv, men også avgjørende for å beholde tillit og høy sosial kapital.

Innovasjon kan handle både om å utvikle helt nye produkter og tjenester, men vel så om nye måter å organisere arbeidet på, for eksempel mer effektive eller miljøvennlige, måter å produsere de samme produktene og tjenestene på. Veldig mye av denne prosessinnovasjon skjer allerede på arbeidsplassene uten at den er planlagt på forhånd og uten at den blir registrert på offentlige statistikker og sammenlikninger med andre land. Det at vi i Norge har svært kompetente og selvstendige fagarbeidere som tør å si i fra og ta egne avgjørelser, har bidratt til høy produktivitet. En slik medarbeiderdrevet innovasjonskultur vil være et viktig konkurransefortrinn i tiden fremover.

Å forberede seg på fremtiden handler om mer enn de utfordringer vi kjenner til. Vi kjenner ikke fremtiden, men vi kjenner et ansvar for den. Klimaendringer og økende ulikhet er blant de største utfordringene vi står overfor i årene fremover. Det krever handling og omstilling. FNs klimapanel har vist at å takle sosial ulikhet vil være en hovedutfordring i møte med klimaendringene. Det krever konkrete virkemidler, ikke bare et «økt fokus» på miljøteknologi, fornybar energi og energieffektivitet. Fokus er ikke det samme som å ta ansvar.

Skal vi lykkes med å skape trygget og frihet for enkeltmennesker også i fremtiden, må vi sikre verdiskaping for fellesskapet, og inntekt for den enkelte. Da må vi sørge for at Norge fortsatt er konkurransedyktige i en ny og klimavennlig økonomi.

### Den norske modellen

Å skape mulighet til omstilling i et samfunn er også å vite hva vi må ta vare på. Den norske modellens tre grunnelementer – økonomisk styring, et organisert arbeidsliv og offentlig velferd – utgjør våre suksesskriterier som samfunn. Den har gitt Norge jevn inntektsfordeling, velferd for alle, nyskaping, omstillings- og konkurranseevne.

Kombinasjonen av høy kompetanse, høy grad av tillit, et organisert arbeidsliv, tilgang på naturressurser og vilje til risiko, er oppskriften på hvorfor norske bedrifter er ledende i sine bransjer.

På samme måte er likestilling et konkurransefortrinn. Et land som gir alle muligheter til å lykkes, og tar ressursene i bruk, vil også bli gode på innovasjon, næringsutvikling og verdiskaping.

Universelle velferdsordninger og et sosialt sikkerhetsnett har også økt risikoviljen og stimulert viljen til nyetableringer. De universelle velferdsordningene er fundamentet vi bygger omstillingsevne på. Gratis utdanning har bidratt til et høyt kunnskapsnivå, høy sysselsetting og økt kompetanse i befolkningen.

Et organisert arbeidsliv er en nødvendig forutsetning for en koordinert lønnsdannelse, med sentral styring og lokal fleksibilitet. Trygge arbeidsplasser, med gode lønns- og arbeidsvilkår, bidrar til et samfunn med små forskjeller og like muligheter. Sammen med økt medbestemmelse øker dette bedriftenes mulighet til å fornye og effektivisere sine produkter og produksjonsmåter.

Som forskningsprosjektet "Forvitring eller fornying i Norden 2014-2030" (NordMod)<sup>1</sup> understreker, er ikke tillit bare et resultat, men også en forklaring på de sosiale resultater som er oppnådd: I den nordiske modellen er velferds- og utdanningssystemet en viktig løftestang for sosiale investeringer. Det har vært avgjørende for trygghet, tillit og kompetanse til å delta i krevende omstillinger og sikre næringslivets konkurranseevne.

Rapporten oppsummerer styrken i den nordiske modellen: "Samlet sett er Norden kommet ut av finanskrisen med høyere sysselsetting, lavere ledighet, mer solide offentlige finanser, høyere velstand, mindre ulikheter og færre fattige enn alle sammenliknbare regioner og landgrupper i Europa. Dette er en suksesshistorie."

NordMod-rapporten er et solid og kunnskapsbasert fundament som utvetydig slår fast følgende: Skal vi fortsette å være konkurransedyktige, er det avgjørende at vi bevarer de viktigste elementene i samfunnsmodellen vår; universelle velferdsgoder, et organisert arbeidsliv, høyt utdanningsnivå, høy grad av sosial kapital og tillit gjennom lav sosial ulikhet.

## **Et grønt skifte**

Klima- og miljøproblemene krever store omstillinger, men de representerer også nye muligheter for norsk næringsliv. I mange sektorer vil en renere produksjon være en betydelig markedsfordel. Norge har en rekke virksomheter som ligger langt fremme i arbeid med miljøteknologi i dag, og som har gode forutsetninger for å ta sterkere markedsposisjoner på dette feltet i årene som kommer.

Norsk industri har foretatt betydelige utslippsreduksjoner de siste tiårene, samtidig som produksjonen har økt. Denne utviklingen må fortsette. Utfordringen med å utvikle og ta i bruk mer miljøvennlig teknologi er en oppgave for næringslivet, mens myndighetenes oppgave blir å legge til rette for en slik utvikling gjennom rammebetingelser som gir insentivene og etterspørsel etter miljøteknologi. Den mest miljøvennlige teknologien er ikke nødvendigvis den mest økonomisk lønnsomme i et kort perspektiv, men den mest samfunnsøkonomisk gunstige på lengre sikt, ikke minst med tanke på å nå vedtatte klimamål. Derfor er det politikkenes ansvar å gjøre det mulig. For at Norge skal være det fremste landet til å utvikle og ta i bruk nødvendig klimateknologi må vi aktivt

---

<sup>1</sup> Fafo 2014

159 velge å gjøre nettopp det. Norge skal være et foregangsland innen utvikling av teknologi og  
160 produksjon av fornybar energi, og bidra til at flere land i større grad kan benytte seg av miljøvennlige  
161 løsninger når de skal håndtere sine økende energibehov. Myndighetene må gjennom sin  
162 innkjøpspolitikk bidra både til teknologisk utvikling og realisering av klimavennlig teknologi.

163  
164 Norge har unike muligheter til å forsyne verden med olje og gass på en skånsom måte. Likevel vil de  
165 fossile ressursene skape utslipp der de forbrennes. Derfor kan ikke klimautslippene fra alle kjente  
166 fossile ressurser tilføres atmosfæren. Det viktigste virkemidlet for å forhindre dette og å nå  
167 togradersmålet vil være en forpliktende internasjonal klimaavtale der alle deltar. På den måten vil de  
168 fossile ressursene som er mest miljøfiendtlig og dyrest å utvinne bli liggende. Dette vil også berøre  
169 Norge.

## 170 Omstillingssolidaritet

171 Omstillingssolidaritet er at fellesskapet danner sikkerhetsnett til de som er i omstilling. Gode  
172 velferdsordninger og arbeidsmarkedstiltak kan skape større trygghet for den enkelte i  
173 arbeidsmarkedet. Innovasjon, entreprenørskap og nyskaping kan bli mer gjennomførbart når man  
174 ikke risikerer å miste alt dersom man mislykkes. Vi skal ha en næringspolitikk som sørger for at  
175 livskraftige bedrifter kan vokse. Samtidig er en overgang fra lavproduktive til mer produktive  
176 virksomheter viktig for nyutviklig og vekst i produktiviteten. Derfor er et godt sikkerhetsnett en  
177 viktig del av et næringsliv som er konkurransedyktig og nyskapende.

178  
179 Medbestemmelse, innflytelse og bedriftsdemokrati bidrar også til god omstillingsevne fordi  
180 samarbeid mellom arbeidstaker og arbeidsgiver fører til en felles forståelse for utfordringer i  
181 arbeidslivet og næringslivet. Slik finner man felles løsninger på felles utfordringer. Det er avgjørende  
182 for en solidarisk grønn omstilling at vi sikrer at dette også er fremtidens bilde av Norge.

183  
184 Et annet konkurransefortrinn Norge har, er høy grad av tillit. Tillit kan kjennetegne mange relasjoner.  
185 I tillegg til generell tillit mellom folk, har en blant annet tilliten som eksisterer mellom befolkning og  
186 myndigheter, og mellom befolkningen og sentrale institusjoner. Vi har tillit til hverandre fordi vi  
187 samarbeider, og fordi de økonomiske forskjellene er små. Dette er også et økonomisk  
188 konkurransefortrinn vi må sikre for fremtiden.

189  
190 I et arbeidsliv i kontinuerlig endring har også utdannings- og kompetansepolitikken en sentral rolle  
191 ved å gi folk flere muligheter og ved å tilrettelegge for at næringslivet får den kompetansen det er  
192 behov for.

193  
194 Samtidig gjelder det samme her som i grunnforskningen: Vi vet en del, men ikke alt, om hvilken  
195 kompetanse det vil være behov for i fremtidens arbeidsmarked. Vi må heller ikke undervurdere  
196 verdien av et høyt kunnskapsnivå i seg selv. Kunnskap avler kunnskap, kreativitet og nyskaping. Å  
197 sikre alles tilgang til kunnskap er avgjørende for å beholde og videreutvikle demokratiet. Kunnskap  
198 og kompetanse er viktig for den enkeltes omstillingsevne. For å få til det, må vi tette hullene i  
199 kunnskapskjeden som i dag hindrer den enkeltes mulighet til å lykkes og dermed vår felles evne til  
200 vekst. Arbeiderpartiet vil derfor sørge for økonomiske incentiver som bidrar til tilstrekkelig  
201 fiber/bredbånd-dekning over hele landet.

## 203 En helhetlig kunnskapskjede

204 Vi ser kunnskapssamfunnet som en helhetlig kjede. Den består av all kunnskap og kompetanse vi  
205 besitter i fellesskap: Vår felles evne til nyskaping, vilje til innovasjon og muligheter for omstilling. Vår  
206 evne til å ta i bruk teknologi som er forsket frem, og ivareta muligheten for ny forskning på felt vi ikke  
207 ennå vet at skal sikre fremtiden vår.

209 Denne kunnskapskjeden har i dag noen hull som må tettes. Der det vil bli mest behov for politikken i  
210 fremtiden, er der vi trenger den; i overgangene. Det er der vi som mennesker og samfunn er mest  
211 sårbare og trenger fellesskapet mest.  
212  
213 Den blir brutt hver gang vi mister nyvinninger fordi vi ikke ser hverandres potensial.  
214  
215 Og hver gang en elev dropper ut av videregående skole blir kjeden brutt.  
216  
217 Et samfunn som ikke har en læreplass å tilby elever med ny kompetanse som står klar for  
218 arbeidslivet, er et samfunn som ikke utnytter mulighetene sine godt nok.  
219  
220 For å bringe det kunnskapssamfunnet vi lever i inn i en bærekraftig fremtid, må vi ha ambisjoner på  
221 vegne av alle mennesker. Vi er avhengig av et skoleløp som setter barn og unge i stand til å skape  
222 sine egne liv. Demokratiet lever bare av deltagelse fra alle. Derfor er vi avhengig av å gi alle lik tilgang  
223 til kunnskap og kompetanse.  
224  
225 Vi kan ikke kreve samarbeid mellom næringsliv, utdanning, forskning og teknologiutvikling dersom  
226 politikken ikke ser helheten. En kunnskapskjede som blir skapt stykkevis er lettere å bryte enn en  
227 som er smidd sammen fra starten.  
228  
229 Politikken skaper ikke alene verdiene, en lærerik skolehverdag, eller omstilling og innovasjon. Men  
230 det er politikkenes oppgave å legge til rette for at det kan skje.  
231

## Del 2: Fremtidens verdiskaping

Fremtidens verdiskaping må være lønnsom, bærekraftig og klimavennlig. Norge er et lite land og vi kan ikke være best i alt. Men vi har en befolkning med høy kompetanse, og en del naturgitte fortrinn. Vi bør derfor fortsette å arbeide med å bli virkelig gode innenfor sektorer der vi har spesielle fortrinn. For å få til det må vi ha en aktiv næringspolitikk, hvor muligheter for høy verdiskaping er store.

Med dette som utgangspunkt har kunnskapsutvalget studert og diskutert hvordan Norge skal møte omstillingene som kreves av oss. Vi har ikke sett på alle sider av kunnskaps- og verdiskapingspolitikken, men konsentrert oss om å gå inn i noen særlige utfordringer som må løses for å sikre verdiskaping for fremtiden.

Gjennom arbeidet i utvalget har vi identifisert ti utfordringer vi mener må møtes for å sikre fremtidens verdiskaping og skape fremtidens arbeidsplasser.

Først og fremst har vi konsentrert oss om å se på mulighetene som ligger i at Norge kan konkurrere internasjonalt på nye områder som vil bli viktige fremover. Ikke for å beskrive alt vi skal leve av, men for å løfte frem noen spennende muligheter.

Deretter har vi sett på hvordan vi kan legge til rette for en grønn omstilling av norsk næringsliv, gjennom insentiver og tilrettelegging for forskning og nyskaping. Gjennom å legge til rette for samarbeid og mobilitet slik at gode krefter møtes og kan skape noe nytt.

Til slutt har vi sett på utdanningssystemet. Ikke for å beskrive hele skole- og utdanningspolitikken til Arbeiderpartiet, men for å peke på noen utfordringer det er spesielt viktig å løse for å sikre at vi har kompetansen vi trenger i fremtiden.

Som en videre oppfølging av arbeidet med fremtidens verdiskaping foreslår utvalget også at det settes i gang et arbeid med å konkretisere ambisjoner for ny industriutvikling i Norge.

### Ti utfordringer for fremtidens verdiskaping:

1. Våge å handle: Skape bærekraftig vekst i strategiske næringer.
2. Skape muligheter for grønn omstilling og nyskaping.
3. Styrke samarbeid og legge til rette for kunnskapsmobilitet.
4. Sikre anvendt og grunnleggende forskning.
5. Sikre samhandling gjennom kunnskapskjeden.
6. Sikre et gjennomførbart skoleløp som gir alle like muligheter til å lykkes.
7. Sikre fagarbeidere med relevant kompetanse.
8. Skape en høyere utdanning som møter fremtidens behov.
9. Sikre omstilling gjennom livslang læring.
10. Sikre muligheter til alle.

## **Utfordring 1: Våge å handle: Skape bærekraftig vekst i strategiske næringer**

Noen var modige på vegne av oss. De bygget Norge på noen sterke næringer som baserer seg på naturlige fortrinn vi har i dette landet. Vi må klare å bygge videre på disse fortrinnene, samtidig som vi er fremsynte og modige på vegne av neste generasjon.

Det betyr at vi må våge å satse på de næringene som kan bli de store i de neste årene og lenger frem i tid. Vårt utgangspunkt er at Norge er et lite land som ikke bør spre seg ut på for mange områder, men heller bli virkelig gode der vi har naturlige fortrinn.

Kunnskapsutvalget har særlig sett på seks nærings- og teknologiområder politikken mer aktivt må tilrettelegge for. Disse er ikke de eneste nysatsingene vi skal legge opp til i årene som kommer. Innenfor næringer som reiseliv, IKT, bioteknologi og kultur ligger det store og spennende muligheter som vi mener at Norge skal benytte seg av. Finansnæringen er en viktig tilrettelegger og en medspiller for den øvrige næringen, samtidig som den er en viktig næring for Norge i seg selv. Arbeiderpartiet vil løfte finansnæringen som en kompetanseintensiv næring, med høy verdiskapning, sysselsetting og produktivitet. Utvalgets ønske er å løfte frem noen nye store satsinger, og å understreke at for at Norge skal bli virkelig gode på disse og andre felt, må vi våge å handle.

## **Norge som energinasjon**

Vi blir flere mennesker på jorda, og verden vil trenge store mengder energi i årene fremover. Produksjon og distribusjon av denne energien skjer på mest mulig klimavennlig måte. Klimaendringer, befolkningsøkning og fattigdomsbekjempelse stiller nye og store krav til energiproduksjonen. Dersom vi skal unngå skadelig global oppvarming, må en økende del av verdens totale energiforbruk komme fra fornybare energikilder.

Norge har vært heldige med våre naturressurser. I flere tiår har olje og gass vært en svært viktig næring for landet, og har bidratt til høy sysselsetting og en formidabel velstandsutvikling. Det vil den også være fremover, men dersom vi skal ha et omstillingsdyktig næringsliv må vi også satse bredere på flere energiformer, spesielt fornybar energi. Norsk petroleumsnæring har vært omstillingsdyktig, og rammevilkårene i Norge har bidratt til at norsk olje og gass er blant verdens reneste. Kunnskapsutvalget vil intensivere arbeidet med utvikling av miljøteknologi i petroleumsvirksomheten. I årene fremover vil vi legge til rette for fortsatt høy aktivitet og verdiskaping fra petroleumsvirksomheten.

Samtidig vet vi at investeringene på sokkelen over tid vil gå ned. Derfor må vi i årene fremover bruke kompetansen og erfaringene vi har ervervet oss fra petroleumsvirksomheten til å bygge Norge videre som energinasjon. Kunnskapsutvalget mener at det ligger store industrielle muligheter i klimapolitikken for Norge. Allerede i dag har vi rik tilgang på fornybar energi som innsatsfaktor for kraftforedlende industri, og en stor kompetansebase innen fornybar energiproduksjon. Vi vil utvikle ny norsk industri på grunnlag av ren fornybar energi. Vi vil også bygge videre på Norges rolle som energiprodusent og leverandør av energi- og klimateknologi. Vi har kommet et stykke på vei gjennom klimafondet og Enova, grønne sertifikater og miljøteknologiordningen. Kunnskapsutvalget er likevel utålmodige, og vil gjøre mer for å bidra til å realisere gode prosjekter som er bra for klimaet og som skaper grønne arbeidsplasser. Vi kan lære mye av hvordan Norge har bygget seg opp i olje- og gassindustrien, og særlig leverandørindustrien.

Da vi fant olje i Norge var vi helt avhengig av å importere mye av det vi trengte av oljeservicetjenester. I dag, kun 40 år etter, er vi storeksportør av oljeservice. Leverandørindustrien til olje og gass har blitt vår nest største eksportnæring. Suksessen i oljesektoren skyldes mange forhold. Særlig viktig var ambisiøs, langsiktig og strategisk politikk fra myndighetene, innovative og dyktige

bedrifter og et maritimt kunnskapsgrunnlag å bygge videre på. Som land grep vi mulighetene aktivt og helhjertet da de kom. Det må vi også gjøre innenfor klimavennlig industri og fornybar energi. Vi må derfor sørge for å legge forholdene til rette for dette gjennom langsiktig satsing, risikovillighet og gode rammevilkår.

Norge har store fornybare energiresurser. Vi har verdens beste offshorekompetanse, en høyteknologisk og omstillingsdyktig leverandørindustri, sterke statlige og private kapitalkrefter og store havområder. Skal vi lykkes med havbasert fornybar energi må vi legge til rette for at næringslivet kan gripe de mulighetene som ligger i det grønne skiftet. Det offentlige kan bidra med kapital til og tilrettelegging for forskning, utvikling, demonstrasjon og kommersialisering.

Spranget fra idé til produkt, og fra prototyp til industriell skala, krever finansielle muskler og risikovillighet. Kunnskapsutvalget ønsker derfor å etablere et program for fullskala demonstrasjon og kommersialisering av teknologi for havbasert fornybar energi. Norges kompetanse innen energi og maritime næringer bør utnyttes til å utvikle teknologi for produksjon, montering og drift av havbaserte anlegg for fornybar energi. Visjonen er å utvikle teknologien slik at havbasert fornybar energi kan bli et nytt industrieventyr for Norge.

Vi vil skape gode arenaer for bruk av eksisterende offshore- og maritim kompetanse til klimavennlige løsninger. Det offentlige må ta en større risiko i støtte til prosjekter i prioriterte næringer som med stor sannsynlighet vil kunne realiseres og være lønnsomme. Vi vil utrede hvordan økt grønn kraftproduksjon kan bidra til ny industriutvikling på fastlandet, i tillegg til å vurdere mulighetene som ligger i eksport av havbasert fornybar energi til Europa. Skal vi bygge opp ny industri i Norge vil det være behov for å produsere mer fornybar energi. Vårt mål er å skape en ny vår for klimavennlig industri basert på fornybare ressurser i Norge.

Selve grunnlaget for Norges industrielle vekst ble lagt av utbyggingen av fornybar energi. Vannkraften ble forutsetningen for norsk kraftkrevende industri. I dag har Norge Europas største produsent av fornybar energi i Statkraft. Vi vil hegne om Statkrafts rolle i fornybarsektoren. Vi ser at Statkraft, sammen med Statoil, har tatt interessante posisjoner i offshore vind, og at selskapet er aktive globalt med utbygging av fornybar energi i stor skala. Sammen med Nordfund og SN Power kan Statkraft også spille en rolle i utviklingen av fornybar energi i utviklingsland – en sentral del av en offensiv internasjonal klimapolitikk. Statkraft må ha tilstrekkelig kapital også til å kunne ta en større rolle i utviklingen av fornybar energi som krever mer teknologiutvikling, slik som offshore vind på dypere vann.

#### **Arbeiderpartiet vil:**

- Intensivere arbeidet med utvikling av miljøteknologi i petroleumsvirksomheten.
- Legge forholdene til rette for en stor satsing på klimavennlig industri og fornybar energi gjennom langsiktig satsing, risikovillighet og gode rammevilkår, og en helhetlig gjennomgang av dagens virkemiddelapparat rettet mot industrien.
- Etablere et program for fullskala demonstrasjon og kommersialisering av teknologi for havbasert fornybar energi.
- Skape gode arenaer for bruk av eksisterende offshore- og maritim kompetanse til klimavennlige løsninger.
- Utrede hvordan økt grønn kraftproduksjon kan bidra til ny industriutvikling på fastlandet.
- Vurdere mulighetene som ligger i eksport av havbasert fornybar energi til Europa.
- Sikre Statkraft tilstrekkelig kapital til å kunne ta en større rolle i utviklingen av fornybar energi som krever mer forskning og teknologiutvikling.
- Videreføre og styrke norsk klimaforskning, med vekt på kunnskap om klimaendringene, energiomstilling og klimaendringenes konsekvenser

- Bidra til etablering av et nytt nasjonalt pilottest-laboratorium (Mechatronic Innovation Lab-MIL) i Agder
- Vurdere hvordan eksisterende strukturer offshore kan brukes til forsøk og utvikling av havbasert energi

## Havbruk som bærekraftig fremtidsnæring

Det ligger et enormt potensial i sjømatnæringen. Ettersom verdens befolkning øker, øker også etterspørselen etter proteiner. I sjømatnæringen er det grunnlag for å produsere mat til verdens befolkning på en måte som har god klimaprofil, og som ikke fortrenger landareal. Sjømat er sunn mat, og næringen en viktig vekstnæring i Norge. Samtidig sliter næringen med miljøproblemer. Kunnskapsutvalget mener det er på tide med politisk handling for å bidra til å løse dem.

Det er forskjell på hvordan det offentlige forholder seg til små oppstartsnæringer, og næringer som er store og stabile. Det er ingen tvil om at oppdrettsnæringen i Norge i dag er en stor og viktig næring både i omsetting og tilstedeværelse langs kysten. Vi må behandle det marine miljøet med aktsomhet og stille krav overfor denne næringen som overfor andre næringer med miljøkonsekvenser. Det at næringen har et godt omdømme er viktig for videre vekst.

Vi vil legge til rette for vekst i oppdrett av sjømat, men det må foregå på en forsvarlig og miljømessig bærekraftig måte. Lakselus og rømming er betydelige utfordringer for det marine miljøet, det samme er andre utslipp fra næringen.

Vi har et svært godt utgangspunkt for å utvikle ny teknologi som kan løse problemene i oppdrettsnæringen. Havbruksnæringen består i dag av bedrifter som er spredd langs hele kysten, med marine klynger i flere fylker. Vi mener klyngene har en viktig rolle å spille for å forsterke innovasjonstakten i næringen. Vi foreslår derfor en satsing der staten i samarbeid med næringen bidrar til demonstrasjons- og testanlegg for utvikling og testing av ny teknologi. Programmet skal være et spleiselag mellom det offentlige og næringen for å finne de beste løsningene. Et godt samspill mellom produsentene og den marine leverandørindustrien er viktig for å sikre innovasjon, og det kan klyngene bidra til. Klyngene har også nærhet og lokal kunnskap som er viktig, og vi foreslår derfor at klyngene kan søke på disse midlene. Næringen kan også søke om tilskudd til test- og pilotanlegg gjennom miljøteknologiordningen i Innovasjon Norge, i tillegg har Investinor øremerket 500 millioner kroner til marin sektor.

Det er behov for raskere testing og implementering av nye typer anlegg, «grønnere» produksjonsmetoder, marin biotek med for eksempel innovasjon innen fôr, samt prosjekter for bruk av avfall fra næringen. Krav og reguleringer må utvikle seg i takt med den teknologiske utviklingen, men for at de skal være realistiske å nå, må staten ta et helhetlig ansvar for å gjøre det mulig.

Med en klar vekstambisjon, kommer også behovet for at staten opptrer forutsigbart og enhetlig i møte med næringen.

Det er uenighet mellom næring, forvaltning, forskning og det sivile samfunn om næringens miljøpåvirkning, vekstpotensial, utvalg av løsninger og dermed næringens fremtid. Noe uenighet er naturlig, men for mye uenighet og uklarhet truer legitimiteten både til næringen og forvaltningen. Det må derfor settes i gang et langsiktig arbeid for å finne et felles kunnskapsgrunnlag for videre utvikling. I denne sammenheng må det vurderes om det skal innføres grenseverdier og måleindikatorer for bærekraft, og hvilke konsekvenser som trer i kraft for aktørene hvis avvik blir påvist.

Vi vil legge til rette for vekst i oppdrett av sjømat, men det må foregå på en forsvarlig og miljømessig bærekraftig måte. Lakselus, rømming og utslipp fra næringen er betydelige utfordringer for det marine miljøet.

**Arbeiderpartiet vil:**

- Satse på demonstrasjons- og testanlegg for utvikling og testing av ny teknologi i et spleiselag mellom staten og næringen
- Gi tverrfaglige klynger i næringen midler for målrettet bærekraftig teknologiutvikling og testing.
- Fortsette å legge til rette for test- og pilotanlegg gjennom miljøteknologiordningen og Investinor.
- At krav og reguleringer utvikler seg i takt med den teknologiske utviklingen.
- Sette i gang et langsiktig arbeid for å finne et felles kunnskapgrunnlag for videre utvikling av havbruksnæringen, herunder vurdere om det skal innføres grenseverdier og måleindikatorer for bærekraft.

**En internasjonal lederrolle på forskning på havrommet og havromsteknologi**

Norsk industri er globalt ledende innen sentrale områder som skip og skipsfart, offshore, olje og gass og fiskeri og havbruk. Tiden er kommet for å satse særlig på å ta en internasjonal lederrolle knyttet til forskning på havrommet. Det finnes enorme muligheter på en rekke områder knyttet til havrommet og havromsteknologi.

Tilnærmingen må være flerfaglig, og inkludere Norges rolle som forvalter av store havområder. Ocean Space Centre vil gjøre Norge til et internasjonalt "centre of gravity" innen havromsteknologi, og er et av svarene på økt internasjonalisering, teknologiskift for å ta vare på miljøet og behovet for avansert teknologi. Havromsteknologi er en helhetlig tilnærming til det som ofte kalles "marin teknologi".

På samme vis som sterke næringsklynger har skapt fantastiske verdier for offshore-industrien, marin næring og verftsindustrien vil vi legge til rette for nye næringsklynger rundt marin teknologi. Behovet for kunnskap om havet er nærmest like utømmelig som havet selv.

**Arbeiderpartiet vil:**

- At Norge skal ta en internasjonal lederrolle i forskning på havrommet og havromsteknologi.
- Legge til rette for at Ocean Space Centre er sentralt i dette arbeidet.
- Legge til rette for nye næringsklynger rundt marin teknologi.

**En internasjonal aktør på CCS**

Teknologi for fangst og lagring av CO<sub>2</sub> er helt avgjørende for å lykkes i klimapolitikken. Teknologien er kjent, men det er et stort behov for videre utvikling både for å skalere opp teknologien, og ikke minst for å redusere kostnadene.

Norge har tatt en ambisiøs posisjon i arbeidet for å utvikle slik teknologi. Vi har relevant kompetanse, erfaring og kapital til å gi et stort bidrag internasjonalt til dette arbeidet. Norge må ha som ambisjon å holde på rollen som nøkkelaktør internasjonalt i arbeidet med fangst og lagring av CO<sub>2</sub>. Dette vil også være et viktig klimapolitisk bidrag i Norge, og kunne legge grunnlaget for ny teknologidrevet næringsvirksomhet.

Teknologisenteret på Mongstad er verdens største senter for testing av ulike typer fangstteknologi for CO<sub>2</sub>. Det gir oss en unik plattform for videre teknologiutvikling og implementering. På samme

478 måte som laboratoriene er avgjørende for teknologiutviklingen innen maritim- og  
479 petroleumsteknologien, må teknologiseret videreutvikles slik at det er et fundament for teknologi  
480 og kompetanseutviklingen av CO2-rensing.

481 Det offentlige må bidra til å skape et godt og langsiktig investeringsklima for fangst og lagring av CO2  
482 gjennom forskning og utvikling, videreutvikling av testsenteret på Mongstad, og gjennom å ta en  
483 større rolle i tilrettelegging av kritisk infrastruktur for fangst og lagring av CO2. Vi bør etablere et  
484 statlig initiert prosjekt for å utvikle og bygge infrastruktur for transport og lagring av CO2.

485 For å lykkes med CCS, må man i større grad basere utviklingen på de industrielle erfaringene som er  
486 gjort i fastlandsindustrien med tanke på å implementere ny teknologi. Kunnskapsutvalget mener at vi  
487 i nær dialog med industrien selv bør etablere et nasjonalt erfaringsbasert senter for industriell fangst  
488 av CO2, og arbeide for å utvikle forretningsmodeller for fangst, transport og lagring av CO2.

489 Det er viktig at staten spiller en konstruktiv og langsiktig rolle for å sikre at transport og lagring av  
490 CO2 fra fangstprosjekter kan gjennomføres. Erfaringene fra andre land viser at dersom CO2 kan  
491 brukes i økt utvinning på sokkelen vil det bedre økonomien i prosjektene betydelig. Vi må også se på  
492 andre måter å benytte CO2 på, slik at CO2 fra fangstprosjekter også kan generere inntekter.

493  
494 Frem til prisen på utslipp av CO2 blir på et slikt nivå, og teknologien utviklet slik at CCS-prosjekter  
495 lønner seg, har staten en viktig rolle å spille i å realisere gode prosjekter. De globale  
496 rammebetingelsene må på sikt gjøre det lønnsomt å fange, transportere og lagre CO2.

497  
498 **Arbeiderpartiet vil:**

- 499 • Videreutvikle teknologisentret på Mongstad slik at det er et fundament for teknologi og
- 500 kompetanseutviklingen av CO2-rensing.
- 501 • At det skal etableres et statlig initiert prosjekt for å utvikle og bygge infrastruktur for
- 502 transport og lagring av CO2.
- 503 • I nær dialog med industrien selv etablere et nasjonalt erfaringsbasert senter for industriell
- 504 fangst av CO2.
- 505 • Se på hvordan CO2 kan benyttes slik at CO2 fra fangstprosjekter på sikt kan generere
- 506 inntekter.

507

## 508 **Ny næring basert på skogen som ressurs**

509 I tråd med Arbeiderpartiets vedtatte strategi «Woods of Norway», ønsker kunnskapsutvalget å gjøre  
510 skognæringen til et nasjonalt strategisk satsingsområde. Norge har betydelige skogressurser og  
511 tilvekst som kan utnyttes bedre enn i dag.

512  
513 Basert på norsk skogråstoff er det mulig å utvikle en verdikjede med omsetning på minst 100  
514 milliarder kroner per år, noe som er mer enn en fordobling fra dagens nivå. Produktiviteten og  
515 innovasjonskraften i eksisterende industri kan økes vesentlig, og det kan utvikles helt nye grønne  
516 arbeidsplasser. Tiltak knyttet til skogens verdikjeder kan også bidra til å redusere de nasjonale  
517 klimagassutslippene med mer enn 20 prosent.

518  
519 Skognæringen utvikler og investerer selv for å sikre langsiktig verdiskaping basert på norsk råstoff,  
520 men også det offentlige må bidra med støtte til forskning og innovasjon som kan fremme omstilling  
521 og styrke konkurransekraften til skognæringen. Utvikling av nye produkter for skognæringen eller  
522 utvikling av nye verdikjeder basert på norsk produksjon kan skje både ved omstilling av eksisterende  
523 virksomhet og ved etablering av helt ny industri. Viktige virkemidler er miljøteknologiprogrammet,  
524 klynger og inkubatorer, infrastrukturtiltak og skattemessige ordninger.

525

Klimakur 2020 viste at flere mulige tiltak for å redusere klimagassutslippene vil etterspørre mer biomasse fra skogen. Et stort spekter av forbruksvarer og energibærere som i dag dekkes av fossile ressurser og bruk av matproduserende arealer kan erstattes med produkter fra skog og spille en nøkkelrolle på veien mot lavutslippssamfunnet. Bruk av skog for å erstatte fossilt karbon, for eksempel til produksjon av biodrivstoff, må være et satsingsområde for Norge. Det bør utvikles markeder for økt bruk av produkter basert på skog som råstoff. Opptrapping av omsetningspåbudet for biodrivstoff i veitrafikken, krav om bruk av biodrivstoff i lufttrafikken og krav til livsanalyser i Teknisk forskrift (TEK) er spesielt viktig.

Norge har sterke kompetansemiljøer og industri som ligger i front på å utnytte biobaserte ressurser. En nasjonal satsing på bioøkonomi må videreutvikle eksisterende kompetansemiljøer og utvikle nye klynger av bedrifter og forskningsmiljøer innen utnyttelse av bioressursene. Ikke minst er mulighetene for dette store i innlandet.

Mulighetene for å utvikle nye, langt mer miljøvennlige materialer, kjemikalier og energibærere er store. Men også økt bruk av trevirke for eksempel ved bygging av bruer og leilighetskomplekser kan gi betydelige industrielle muligheter og store bidrag til å redusere utslippene av CO<sub>2</sub>. Arbeiderpartiet vil legge til rette for en bred og sterk bioøkonomi i Norge.

Kunnskapsutvalget vil legge til rette for at Norge kan utvikle bedrifter som lykkes med å ta ledende internasjonale posisjoner innen enkelte nisjer i fremtidens kunnskapsbaserte bioøkonomi. Det krever en målrettet innsats for å styrke den kostnadmessige konkurransekraften, utvikling av et hjemmemarked som er i front med tanke på klimamessige løsninger, en målrettet styrking av kunnskapsbasen, og styrking av egenkapitalinstrumenter og risikoavlastning.

For å kunne oppnå dette, er det blant annet viktig å sikre en bedre tilgang til skogressursene ved at transportkostnadene reduseres ved bedre infrastruktur. Eksempler på dette er skogsbilveier, og fjerning av flaskehalser på offentlige veier, jernbane og kaier. Rammene som statsstøtteregeleverket gir må brukes som en målrettet innsats, blant annet gjennom tiltak og programmer fra Norges Forskningsråd, Innovasjon Norge, Investinor, ENOVA og SIVA.

Utvikling av 2. generasjons biodrivstoff vil være viktig både for klimagassreduksjoner og industrietablering. Den samlede virkemiddelbruken må utformes slik at det utvikles en verdikjede for produksjon av 2. generasjons biodrivstoff, og slik at det blir kommersielt attraktivt for næringslivet. Biodrivstoffproduksjon vil kreve store investeringer i produksjonsanlegg og er ikke konkurransedyktig med dagens prisnivå på fossilt drivstoff. Det vil være behov for markedsstimulerende virkemidler som avgiftsfritak for bærekraftig biodrivstoff og fritak for landingsavgift for fly som benytter biodrivstoff.

Skogen spiller en viktig rolle i bioøkonomien, og Statskog bør være en motor i det videre arbeidet. For at Statskog skal være i stand til å ta denne rollen, må Statskog fortsatt være en stor eier og forvalter av felleskapets ressurser. Forslag om nedsalg av Statskogs eiendommer må stanses, og forslagene om delprivatisering og oppsplitting av foretaket må skrinlegges.

#### **Arbeiderpartiet vil:**

- At det offentlige skal bidra med støtte til forskning og innovasjon som kan fremme omstilling og styrke konkurransekraften til skognæringen.
- Gjøre bruk av skog for å erstatte fossilt karbon til et satsingsområde for Norge.
- Utvikle markeder for økt bruk av produkter basert på skog som råstoff, gjennom blant annet opptrapping av omsetningspåbudet for biodrivstoff i veitrafikken, krav om bruk av biodrivstoff i lufttrafikken og krav til livsanalyser i Teknisk forskrift (TEK).

- Legge til rette for at det utvikles bedrifter som kan ta internasjonale posisjoner innen enkelte nisjer i fremtidens bioøkonomi.
- Øke bruken av trevirke i ulik infrastruktur og bygg. Her må det offentlige gå foran.
- Sikre bedre tilgang til skogressursene ved hjelp av bedre infrastruktur som gir lavere transportkostander, samtidig som man skjærer arealer av stor miljø- og kulturminneverdi.

### 583 Fremtidens løsninger for helse og omsorg

584 God utnyttelse av helse- og velferdsteknologi vil være av stor betydning for vår evne til å møte vekst i  
585 etterspørselen etter helse- og omsorgstjenester. Samtidig er helse- og velferdsteknologi en næring i  
586 vekst, som har et stort potensial for eksport og verdiskaping.

587 Norge har en velorganisert velferdsproduksjon, og dermed gode muligheter til å skape gode  
588 samarbeidsarenaer for utvikling av ny teknologi. Norge har også en befolkning som er dyktige til å ta i  
589 bruk nye teknologiske løsninger. Det gjør Norge til en interessant utviklingsarena for produkter og  
590 tjenester som kan utvikles og lykkes i internasjonale markeder. Skal vi lykkes med dette, må  
591 helseteknologi i denne sammenheng defineres som en næring på samme måte som andre næringer.

592  
593 For å utvikle gode løsninger både i næringsøyemed og for å bedre tjenestene her hjemme, må  
594 velferdsteknologi tas i bruk i de kommunale omsorgstjenestene. Det bør opprettes egne  
595 samarbeidsprosjekter mellom kommune, utdanningsinstitusjon og studenter, slik at studentene i en  
596 tidlig fase blir kjent med det å utvikle teknologiske løsninger, samt at det oppleves som nyttig.  
597 Kommunene må involveres i helseforskningen i større grad. Det må legges til rette for testfasiliteter  
598 som er tilgjengelige, og opprettes en egen ordning for helseteknologi à la Designpilotprogrammet.  
599

#### 600 Arbeiderpartiet vil:

- At helseteknologi defineres som næring på linje med andre næringer, slik at det sikres tilgang til virkemiddelapparatet.
- At velferdsteknologi tas i bruk i de kommunale omsorgstjenestene.
- At det opprettes egne samarbeidsprosjekter mellom kommunene, utdanningsinstitusjonene og studenter slik at studentene tidlig blir kjent med ulike teknologiske løsninger.
- At kommunene involveres i helseforskningen i større grad.
- At det legges til rette for testfasiliteter som er tilgjengelige, og at det opprettes en egen ordning for helseteknologi à la Designpilotprogrammet.

609

## Utfordring 2: Skape muligheter til grønn omstilling og nyskaping

Ett av Norges fortrinn i utvikling og utnyttelse av ny teknologi er vår høykompetente arbeidskraft. Det er et fortrinn vi må ivareta gjennom kvalitet i fagutdanning og i høyere utdanning. Vi må stimulere til interesse for teknologi og nyskaping i skolen, og legge til rette for at unge søker seg til de utdanningene vi vil ha bruk for i årene fremover.

De store omstillingene som er nødvendig globalt for å nå utslippsmålene, kan gjøres til Norges fordel. Gjennom å arbeide målrettet for grønn omstilling og innovasjon kan vi gi norsk næringsliv et forsprang på vei inn i fremtidens verdiskaping.

### Produktivitetsløft

Den generelle produktiviteten i norsk næringsliv er høy, blant verdens høyeste. Dette reflekterer i stor grad hvordan vi har organisert samfunnet vårt; med små forskjeller, et godt samarbeid på arbeidsplassene, en god økonomisk politikk og fornuftig håndtering av våre store naturressurser. Arbeidskraften er den viktigste ressursen. Det er avgjørende for vekst og produktivitet at vi både har høy sysselsetting og oppgraderer arbeidskraften gjennom utdanning og livslang læring. Medarbeiderdrevet innovasjon er et viktig bidrag til produktivitetsutviklingen i Norge.

Etter finanskrisen falt produktivitetsveksten. Noen av årsakene til dette er svak internasjonal konjunkturvikling. Arbeidsinnvandrig reduserer også behovet for å effektivisere og øke produktiviteten i mange bransjer. Det er viktig for det samlede produktivetsnivået at en begrenser lave lønninger, og samfunnsproblemet sosial dumping.

Det er behov for å ytterligere styrke virkemidlene som bidrar til innovasjon og produktivitet for bedriftene. Dette bidrar til å opprettholde vår felles konkurransekraft i en stadig mer globalisert verden. Statistikken viser imidlertid at veksten i produktivitet faller. Dette er alvorlig for et høykostland som Norge. Vi foreslår derfor å etablere et nasjonalt program der den enkelte bedrift kan søke og delta i et toårig program som inneholder kompetanseheving, prosessstrening, erfaringsdeling og andre tiltak som bidrar til å heve produktiviteten. Hensikten er at bedrifter som ønsker å øke sin produktivitet skal få kvalifisert hjelp og støtte til å gjennomføre eget forbedringsarbeid. Programmet skal ta utgangspunkt i anerkjente metoder, for eksempel Lean, 5S og medarbeiderdrevet innovasjon. Programmet skal sikres tilstrekkelig statlig finansiering i tråd med det samlede virkemiddelapparatet. Partene deltar i eget programråd som bidrar til å utvikle og dimensjonere tilbudet.

Arbeiderpartiet vil legge til rette for at flere skal kunne etablere egen bedrift og at gründere bistås med kapital, og legge til rette for gode gründermiljøer og gode samarbeidsarenaer for norske innovatører.

### Medarbeiderdrevet innovasjon

I det daglige preges norske virksomheter av medarbeidere som er mer selvstendige og likeverdige enn de fleste andre steder i verden. Når virksomhetene leter etter muligheter til å jobbe enda smartere, styrke konkurranseevnen og øke verdiskapingen ytterligere, ligger den viktigste ressursen hos humankapitalen, som utgjør 81 prosent av nasjonalformuen.

Medarbeiderdrevet innovasjon er en fellesbetegnelse for de ansattes aktive deltakelse i utvikling av varer, tjenester og produksjonsprosesser, og knoppskyting fra eksisterende virksomheter. Medarbeiderdrevet innovasjon handler om å sette utvikling og læring i bedriftene i system gjennom medvirkning og samarbeid i innovasjonsprosessen. Dersom man lykkes, er resultatet økt innovasjon,

produktivitet, og gode arbeidsplasser samtidig. Forutsetningene for medarbeiderdrevet innovasjon er særlig gode innenfor den norske modellen som preges av partssamarbeid, flate strukturer og kompetente medarbeidere. Medarbeiderdrevet innovasjon er dermed et potensielt konkurransefortrinn for norske virksomheter.

Når medarbeidere i fremtidsrettede virksomheter bidrar aktivt i innovasjonsarbeidet gjennom systematiske og tilrettelagte prosesser, økes forutsetningene for å lykkes selv om krav til kvalitet, kostnadseffektivitet og klimahensyn blir sterkere. Målsettingen er å ta i bruk den omfattende erfaringskompetansen som finnes blant medarbeidere i landets virksomheter gjennom gode samspill med verdensledende forskningsmiljø. Lykkes vi med slike samspill vil det gi grunnlag for nye kommersielle muligheter og mer kostnadseffektive prosesser når de nye mulighetene skal utnyttes.

Vi vil legge til rette for utviklingen av medarbeiderdrevet innovasjon som norsk konkurransefortrinn. For å sette i gang gode prosesser i bedriftene, bør det legges til rette for å støtte opprettelsen av samarbeidsarenaer, utvikling av gode rutiner for dokumentasjon og tilbakemeldinger på endring samt bidrag til å hente inn kompetanse i kartlegging av bedriftens muligheter.

## **Innovative anskaffelser**

Det offentlige er Norges største forbruker og med det følger et stort ansvar. Offentlig sektor må gjennom sin innkjøpspolitikk bidra både til innovasjon og teknologisk utvikling, og implementere klimavennlig teknologi.

Årsaken til at vi handler, er for å dekke et behov. Det er ikke gitt at den som har behovet vet best hvilket produkt som dekker det. Innovative anskaffelser bidrar til mer utvikling, større muligheter for gründere/næringslivet, og bedre behovsdekning. Derfor vil vi også stille krav om innovative anskaffelser i det offentlige, og legge til rette for flere møteplasser mellom det offentlige som kunde og markedet der nye ideer kan oppstå. Vi ønsker å opprette et kompetansesenter for innovasjon i offentlig sektor som skal fungere som en pådriver og bidra med nødvendig kompetanse for å gjøre bedre anskaffelser.

Det er viktig at offentlig sektor legger miljøledelsessystemer og livssyklusanalyser til grunn for sine tilbud og tjenester, ikke minst innenfor transport, utdanning og bygg. Vi vil også ha økt bruk av tjenstedesign i anskaffelser for offentlig sektor.

### **BATTERIFERGE**

*I oktober ble landets første batteriferge døpt «Ampere». Fergen er bygget av Nordled og Fjellstrand verft. Dette er et godt eksempel på at krav ved anskaffelser gir rom for utvikling av ny teknologi. Fremover ønsker vi å fase inn nye batteriferge etter hvert som teknologien utvikles og virker.*

### **PLUSSHUS I DET NYE REGJERINGSKVARTALET**

*Det offentlige må gå foran for å stimulere til ny teknologi for miljøvennlige hus. Byggingen av nytt regjeringskvartal gir oss en unik anledning til å benytte et stort og konsentrert offentlig byggeprosjekt som pilot for smarte og integrerte løsninger. Her kan man benytte kjent teknologi og se på nye løsninger for fremtidens bygg.*

## **Forenkling: En dør inn**

Virkemiddelapparatet er i dag stort og uoversiktlig – noe er statlig, noe lokalt, noe offentlig og noe privat. Vi vil tilrettelegge for at gründere og bedrifter i alle størrelser og faser i hele landet kan henvende seg ett sted, for deretter å bli koblet til riktig institusjon, riktig program, «riktige penger» og riktig forskningsmiljø.

## Risikokapital

Det er relativt lett å etablere bedrifter i Norge, og det finnes gode ordninger for startkapital. Men for mange er det mer krevende når bedriften skal *vokse seg sterkere*, og dersom man skal ta skrittet fra prototype til produksjon. Vi vil sørge for at mer kapital stilles til rådighet for at bedrifter med stort potensial kan utnytte det. Det offentlige må kunne ta noe mer risiko for å hjelpe bedrifter med oppskalering og demonstrasjon. Her må man særlig se på behovet for å utvikle ny miljøteknologi og produkter som vil kunne bli store i nye markeder vi vet at vil vokse frem.

## Eierskap/teknologiutvikling og eksport

Et strategisk statlig eierskap er et viktig bidrag i norsk næringsutvikling og samfunnsutvikling. For Arbeiderpartiet er den statlige eierskapspolitikken en viktig del av næringspolitikken, samtidig som det sikrer kontroll med viktige naturressurser og infrastruktur. Vi mener eierskapet må forvaltes på en aktiv, dynamisk og profesjonell måte, preget av langsiktighet, forutsigbarhet og samfunnsansvar.

Det er viktig at vi har som mål at strategisk viktige bedrifter beholder en sterk forankring i Norge. Med hovedkontor følger viktige stabsfunksjoner, FoU og nasjonalt ansvar, noe som gir viktige ringvirkninger.

Tilgang på kompetansearbeidsplasser er avgjørende for å utvikle attraktive bomiljø. Distrikts- og regionalpolitikken må derfor i sterkere grad rettes inn mot etablering av kompetansearbeidsplasser i distriktene, både med grunnlag i kompetansebehov og utviklingsmuligheter i tradisjonelle næringer, i nye næringer og i velferdstjenestene. Lokalisering av nye statlige kompetansearbeidsplasser må bygge opp under livskraftige regioner.

Vi ser at stadig flere bedrifter i viktige strategiske næringer kjøpes opp av utenlandske eiere, eller står i fare for å legges ned. Samtidig selges stadig mer av offentlige eiernadeler til private. Felles for mange av disse bedriftene er at de har kvalifisert arbeidskraft med høy kompetanse, men mangler kapital til videre vekst eller nødvendig omstilling. Noen bedrifter har potensial til å bli virkelig store, men har ikke muskler til selv å ta skrittet ut i verden. Det bør derfor legges til rette for at den statlige eierskapspolitikken bidrar til å sikre nasjonal forankring av noen strategiske bedrifter med stort vekstpotensial.

### Arbeiderpartiet vil:

- Etablere et nasjonalt program i samarbeid med partene, der bedrifter kan få hjelp til å øke sin produktivitet.
- Støtte opprettelsen av samarbeidsarenaer og bidrag til å hente inn kompetanse for å kartlegge muligheter for medarbeiderdrevet innovasjon.
- At det offentlige gjennom sin innkjøpspolitikk bidrar til innovasjon og teknologisk utvikling.
- Legge til rette for møteplasser mellom det offentlige som kunde og markedet.
- At det opprettes et kompetansesenter for innovasjon i offentlig sektor.
- At det fases inn nye batteriferges over hele landet.
- At det nye regjeringskvartalet utvikles som en pilot for plussus.
- At bedrifter og gründere kan møte virkemiddelapparatet gjennom én dør, og bli vist videre.
- At det offentlige stiller mer kapital til rådighet for bedrifter som skal gå fra prototype til produksjon og som skal oppskalere sin virksomhet.
- Sikre et fortsatt statlig eierskap i strategisk viktige bedrifter.
- Føre en statlig eierskapspolitikk som bidrar til å sikre nasjonal forankring av noen strategiske bedrifter med stort vekstpotensial.
- Fortsatt satse på såkornfond.

### Utfordring 3: Styrke samarbeid og legge til rette for kunnskapsmobilitet

Arbeiderpartiet er for en aktiv næringspolitikk, og derfor har vi satset på næringer der vi har naturlige fortrinn. Energi, marine og maritime næringer, reiseliv, kultur, IKT og helse er slike sektorer. En sentral del av en aktiv næringspolitikk er å legge til rette for at gode krefter møtes.

#### Legge til rette for sterke klynger

Selvforsterkende klynger innenfor næringslivet gir samfunnsøkonomisk og bedriftsøkonomisk lønnsomhet. Tilbudene til næringsklynger må være samordnet, for å kunne gi bedre utnyttelse av tjenestetilbud og støttefunksjoner, mer effektive prosedyrer for prosjektutvelgelse og prosjektoppfølgning, bedre kompetanseutvikling og erfaringsdeling og større muligheter for skreddersydde løsninger. Det må bygges videre på det helhetlige klyngeprogrammet Arena (regionale samarbeid mellom bedrifter og kunnskapsmiljø i tidlig fase), NCE (rettet mot veletablerte næringsklynger) og GCE (rettet mot klynger som konkurrerer globalt).

Der det er sterke klynger innenfor én næring kan det også være mye kompetanse å hente for andre næringer. Det må derfor legges til rette for møteplasser og lett tilgjengelig informasjon om kompetansen som eksisterer.

#### **HAMAR GAME COLLECTIVE OG TEKNOLOGIMILJØET I INNLANDET**

*Når vi snakker om naturlige forutsetninger for næringsvirksomhet, tenker vi gjerne på naturressurser og geografiske forhold. Men et komparativt fortrinn kan også handle om kunnskapsfortrinn. På Hamar har de dratt nytte av et langvarig og stort engasjement for teknologi, IKT og dataspill. Høgskolene i Hedmark og Gjøvik har et blomstrende miljø for digital kreativitet. Hedmark Kunnskapspark styrker den kunnskapsbaserte næringsutviklingen i regionen. Hamar Game Collective er møteplassen for unge og fremadstormende spillutviklere. Sammen viser de at spill ikke bare er noe som foregår på gutterommet, men snarere er utgangspunktet for en teknologi med stor bruksverdi, og med store innovasjonsmuligheter.*

#### Kompetanseoverføring og samhandling

Leverandørindustrien til olje- og gassnæringen er blant motorene for vekst i norsk økonomi, og er et grunnfjell i det norske industrielle miljøet. Med målrettet utvikling av teknologi og kompetanse over tid har leverandørindustrien utviklet en unik posisjon, og har lyktes i å oppnå en god global konkurransekraft. En rekke bedrifter i denne delen av industrien er verdensledende innenfor sine nisjer. Utvinning på norsk sokkel har i mange tilfeller krevd innovasjon, og det er nettopp bedriftenes evne til nyskaping over tid som har lagt grunnlaget for en høykompetent og internasjonalt konkurransedyktig leverandørindustri.

Aktiviteten på sokkelen vil skape et stort marked for leverandørindustrien i mange år fremover. Dette er et godt utgangspunkt for å opprettholde et sterkt industrimiljø i Norge. En sterk petroleumsrettet leverandørindustri bidrar også til positive synergieffekter for andre deler av industrien. Den petroleumsrettede leverandørindustrien er et fortrinn for norsk industri. Leverandørindustrien leverer allerede i dag både til petroleumsindustrien og til fornybarsektoren. Leverandørindustrien består i dag av en rekke små og store virksomheter med et bredt kompetansespekter, hvorav flere av virksomhetene er ledende innenfor sine nisjer. Kompetansen til leverandørindustrien speiler i stor grad forholdene ved petroleumsutvinningen på norsk sokkel, herunder utvinning til havs på til dels store havdyp, røffe værforhold, høye HMS-krav og fokus på høy utvinningsgrad.

I den maritime klyngen er industrien et sentralt element. Skipsbygging og utstyrsleverandørindustrien har gitt grunnlag for betydelig verdiskaping og eksport. Den maritime industrien har klare koblinger til andre betydningsfulle næringer, slik som petroleumssektoren og

fiskeriene. Dette skaper positive synergieffekter og grunnlag for en fremtidig sterk maritim industri. Ved å skape nye møteplasser mellom ulike næringer kan kompetansen i leverandørindustrien utnyttes i flere næringer, blant annet innen fornybarsatsingen, og gi grunnlag for ny verdiskaping.

**Arbeiderpartiet vil:**

- Bygge videre på de helhetlige klyngeprogrammene Arena, NCE og GCE.
- Legge til rette for møteplasser og lett tilgjengelig informasjon om kompetansen som eksisterer mellom klynger innenfor ulike næringer.
- Legge til rette for videre utvikling, også av fornybar energi når det er relevant, ved eksisterende og fremtidige klyngeprogrammer

**TENKE KLYNGEEFFEKT**

*Møbelindustrien på Sunnmøre har sett hvor viktig det er å tenke klyngeeffekt. Den maritime klyngen har turt å gå sammen på mye, selv om de konkurrerer med hverandre. Møbelindustrien så at de ville få positive ringvirkninger av å gjøre det samme. De knyttet seg nærmere den maritime klyngen, høghskolen i Ålesund og NCE (Norwegian Center of Expertise). Nå har de også fått Arenaprogramstøtte. Eyde-nettverket og GCE-NODE er andre gode eksempler på viktige klynger.*

## Utfordring 4: Sikre grunnleggende og anvendt forskning

Det eneste vi kan si med sikkerhet om fremtidens kunnskapsbehov, er at vi ikke kan vite hvilke behov som vil oppstå. Derfor må vi sørge for å ha både grunnleggende forskning og anvendt kunnskapsutvikling som er tett knyttet til næringslivet og samfunnets behov.

Norges vel fem millioner innbyggere utgjør om lag en promille av verdens befolkning, men vi er et rikt land. Dette gir oss forpliktelser i en verden med sterk skjevfordeling av materiell, kulturell og politisk velstand. Vi har verdensledende forskningsmiljøer for eksempel innen viktige næringer som olje og gass, marin og maritim sektor og polarforskning. Nobelprisen i medisin til to norske forskere i 2014 viser at vi har grunnleggende forskning i verdensklasse. Det samme gjelder grunnleggende teknologier som bioteknologi, nanoteknologi og IKT. Siden Norge er et lite land, må vi konsentrere vår innsats mot de strategiske områdene der vi har særskilte fortrinn og kan ha forskningsmiljøer i internasjonal toppklasse.

En nylig evaluering av kvalitet i norsk forskning<sup>2</sup> sier den er god, men at vi har mulighet for å hevde oss enda bedre. Det må gi en økt satsing på de tyngste forskningsmiljøene og styrking av disse uansett hvor de befinner seg.

## Langsiktighet og forutsigbarhet

Regjeringen Stoltenberg II la i sin siste Forskningsmelding frem forslag om en Langtidsplan for forskning og utdanning. Den første planen av dette slag ble presentert sammen med statsbudsjettet i oktober 2014. Langtidsplanen er et nytt verdifullt verktøy i politikken for forskning og høyere utdanning, som bør utvikles videre. Den har tiårige mål og tydelige prioriteringer, og er en start på noe som vil gi økt forutsigbarhet og langsiktighet. Dette er viktig for å få frem de virkelig gode resultatene. Arbeidet med langsiktige mål og prioriteringer må derfor fortsette.

## Samarbeid internasjonalt og tverrfaglig

God forskning krever samarbeid. Fremragende forskning i verdensklasse krever internasjonalisering. Strategiske fagområder og miljøer må derfor få tilstrekkelig handlingsrom til å bygge opp og utvikle fagmiljøer som kan konkurrere om de beste forskerne internasjonalt.

Forskningen er global og vitenskap kjenner ikke landegrenser. Derfor er internasjonalisering en nødvendighet for alle fagmiljøer som ønsker faglig og kvalitetsmessig utvikling. Horisont 2020 er vår viktigste arena for internasjonalt forskningssamarbeid, og det er en nasjonal oppgave å stimulere og legge til rette for deltakelse der. STIM-EU er et godt virkemiddel. I tillegg bør det lages en strategi for å dyrke frem egne forskertalenter, gjøre norske forskningsmiljøer attraktive for unge, talentfulle forskere, og etablere anerkjente forskere som kan bygge opp miljøer som er strategisk viktige for Norge. Finansieringen av de viktigste forskningsinstitusjonene må gi økt handlingsrom slik at de kan forventes å lage interne strategier for økt kvalitet.

På noen områder forsker vi for å løse bestemte oppgaver, mens vi på andre områder vil forstå verden rundt oss. Til sammen kan dette skape ny innovasjon som bringer samfunnet framover. Derfor vil Arbeiderpartiet både styrke anvendt forskning og grunnforskning, og legge til rette for at forskningsinstitusjonene kan ha tettere samarbeid med ideelle stiftelser og næringsliv, også om finansiering av forskning.

---

<sup>2</sup> Benner & Oqvist 2014

873  
874 Vi vil videreføre og styrke satsingen på fremragende forskningsmiljøer gjennom Forskningsrådets  
875 sentrale satsinger, sentre for fremragende forskning (SFF), sentre for forskningsdrevet innovasjon  
876 (SFI), forskningssentre for miljøvennlig energi (FME) og Norwegian centres of expertise (NCE).  
877

## 878 **Infrastruktur for kunnskapsbasert næringsliv**

879 Kunnskapsbasert næringsliv trenger infrastruktur for å utvikles. Vi må styrke tidlig finansiering før  
880 kommersialisering, og tette hull i økosystemet for nyskaping. Et viktig grep for å sikre næringslivet  
881 gode og forutsigbare vilkår for kunnskapsutvikling, er å etablere stabil internetttilgang over hele  
882 landet.

883  
884 Viktige aktører må kobles for å styrke kunnskapsutvikling, innovasjon og vekst i næringslivet.  
885 Kunnskapsutvalget vil legge til rette for tiltak som forenkler oppstarten for nye bedrifter på strategisk  
886 viktige kunnskapsområder, for møteplasser og samarbeidsarenaer mellom utdanningsinstitusjoner,  
887 forskningsmiljø og bedrifter. Slik vil vi bidra til å bygge næringsklynger og regionale, nasjonale og  
888 internasjonale kunnskapsnettverk. Vi vil styrke brukerstyrt innovasjonsarena (BIA) som et ledd i å øke  
889 bedriftenes forskningsandel.

890  
891 Det er viktig at infrastrukturen for overføring av store datamengder gjennom fiberoptisk kabel er  
892 godt utbygd. I den forbindelse vil overføringskapasitet mellom Norge og Europa være viktig.  
893 Arbeiderpartiet mener det vil være viktig å etablere slik infrastruktur når Statnett nå foretar  
894 utbygging av kraftutvekslingskabler med utlandet. Arbeiderpartiet mener at staten alene eller  
895 sammen med private aktører bør etablere slik infrastruktur når den kommende kabelen mellom  
896 Norge og Tyskland legges.

897  
898 Digitaliseringen legger til rette for økt verdiskaping og innovasjon i samfunnet innen de fleste  
899 områder. Den teknologiske utviklingen vi er inne i, vil forandre samfunnet og gi oss større muligheter  
900 som vi må legge til rette for at vi kan nyttiggjøre oss av.

## 901 902 **BARENTS BIOCENTRE LAB**

903 *Nytt næringsliv trenger infrastruktur for å komme i gang og utvikles videre. Barents Biocentre Lab (BB*  
904 *Lab) i Tromsø er et tiltak som forenkler oppstarten for nye bioteknologibedrifter. Bedriftene får leie*  
905 *tilgang til moderne laboratorier for å komme i gang. Slik blir den ellers høye prisen på*  
906 *inngangsbilletten til det avanserte bioteknologifeltet overkommelig. BB Lab er opprettet i samarbeid*  
907 *mellom bedrifter, universitetet og forskningsinstitutter, og fylkeskommunen har bidratt økonomisk.*  
908 *Hovedformålet med BB Lab er å fremme bioteknologisnæringa. Som ledd i dette tilbyr BB Lab tilgang*  
909 *til avansert utstyr og moderne laboratorier for bioteknologibedrifter, forskere og*  
910 *utdanningsinstitusjoner. Slik er BB Lab en arena som kobler utdanning, forskning, innovasjon og*  
911 *næringsliv. Som møteplass og nødvendig infrastruktur styrker laben bioteknologiklyngen i regionen,*  
912 *og legger også grunnlag for bioteknologiske nettverk i Norge og internasjonalt.*  
913

## 914 **Utvikle den menneskelige ressursen**

915 Det er en utfordring med stor grad av midlertidige stillinger og engasjement i akademia. Dette må  
916 møtes med en tydeligere karrieropolitikk. Det er fortsatt behov for et målrettet arbeid for økt  
917 likestilling i akademia.

918  
919 For å sikre at det drives nok grunnleggende forskning, må det legges til rette for at de vitenskaplig  
920 ansatte har tilstrekkelig tid til å følge opp egen forskning også i periodene når de underviser.

921  
922 Ordninger som nærings-ph.d og offentlig ph.d er viktige for å styrke båndene mellom akademia og

923 arbeidslivet for øvrig, og for å bygge opp en kunnskapsbase og kompetanse i næringslivet og offentlig  
924 sektor.

925

926 **Arbeiderpartiet vil:**

- 927 • Videreutvikle langtidsplanen for forskning og høyere utdanning for å sikre økt langsiktighet  
928 og forutsigbarhet.
- 929 • Gi strategiske fagområder tilstrekkelig handlingsrom til å bygge opp og utvikle fagmiljøer som  
930 kan konkurrere om de beste forskerne internasjonalt.
- 931 • Sikre høye offentlige bevilgninger til grunnforskning slik at felleskapet har eierskap og  
932 allmenn tilgang til en stor del av kunnskapsgrunnlaget
- 933 • At det lages en strategi for å dyrke frem forskertalenter.
- 934 • Videreføre og styrke satsingen på fremragende forskningsmiljøer gjennom Forskningsrådets  
935 sentrale satsinger, sentre for fremragende forskning (SFF), sentre for forskningsdrevet  
936 innovasjon (SFI), forskningssentre for miljøvennlig energi (FME) og Norwegian centres of  
937 expertise (NCE).
- 938 • Styrke ordninger med tidlig finansiering for kommersialisering av ny teknologi.
- 939 • Sikre stabil internett-tilgang over hele landet.
- 940 • Sikre møteplasser og samarbeidsarenaer mellom utdanningsinstitusjoner, forskningsmiljø og  
941 bedrifter.
- 942 • Styrke brukerstyrt innovasjonsarena (BIA).
- 943 • Utvikle tilgjengelig infrastruktur som laboratoriefasiliteter for nye bedrifter slik at  
944 inngangsbilletten til avansert forskningsbasert næring ikke er for dyr.
- 945 • At det utvikles en tydelig karrieropolitikk i akademia, for å møte utfordringer med stor grad  
946 av midlertidige stillinger og for lite likestilling.
- 947 • Sikre at de vitenskapelige ansatte har tilstrekkelig tid til å følge opp egen forskning også i  
948 perioder når de underviser.
- 949 • Videreutvikle ordninger som nærings-ph.d og offentlig ph.d for å styrke båndene mellom  
950 akademia og arbeidslivet for øvrig.

951

## Utfordring 5: Sikre samhandling gjennom kunnskapskjeden

### Bedre overganger

For å tilrettelegge utdanningen bedre for hver enkelt elev, må vi lage bedre overganger og styrke rådgivningen. Fra barnehage til barneskole, fra barneskole til ungdomsskole, fra ungdomsskole til videregående skole og deretter ut i lære for de som skal det. I dag er det svært ulikt fra kommune til kommune hvordan elevene følges opp i overgangene.

Det bør utarbeides nasjonale, digitale verktøy som kan lette informasjonsflyten og sikre kvaliteten på både undervisning og oppfølgingen av den enkelte i overgangssituasjonene.

Det må legges opp til god informasjon til foreldre og elever, og en struktur for samtaler om hvert enkelt barn og ungdom ved hver overgang. Slik unngår vi at viktig informasjon som kan gi en bedre undervisning for den enkelte ikke når frem, og vi sikrer at man må ha et gjennomtenkt forhold til hva som er reell tilpasset opplæring til hvert enkelt barn og ungdom.

### Bedre rådgivning

For å gi gode råd, må rådgiverne ha oversikt over de eksisterende valgalternativene. Det er derfor viktig at kommuner og fylker har gode rådgivningsstrukturer, at de utvikler partnerskap med næringslivet, det offentlige og frivillig sektor, og at rådgiverne samarbeider i nettverk for å få et bredere faglig miljø. Rådgiverens viktigste oppgave er å sette hver enkelt i stand til å gjøre egne opplyste valg, og bidra til at elevene får en plan for videre utdanning og arbeid. Da må rådgiverne få muligheten til nettopp det, ved å bli gitt tid og kapasitet. Det bør utarbeides nasjonale, digitale undervisningsopplegg som sikrer bredden og kvaliteten på informasjonen elever får om ulike utdanningsvalg og mulige yrker.

### Tettere samarbeid mellom skole/næring/forskning

Utdanningsinstitusjoner, bedrifter, næringsliv og forskningsmiljø må veves tettere sammen. Mye kunnskap og kompetanse går tapt i manglende dialog mellom ulike aktører som arbeider innenfor tilstøtende områder. Staten, fylkeskommunen og kommunen må stimulere til at et slikt samarbeid kan forsterkes. Men også det enkelte forskningsmiljø og den enkelte bedrift og skole har et ansvar for å veve sin aktivitet sammen med naturlige lokale samarbeidspartnere.

Skolen har et ansvar for at elevene får oppleve mulighetene som finnes i det lokale næringslivet. Lokale bedrifter og utdanningsinstitusjoner må ha en konstruktiv dialog på hvordan skolen og næringslivet bedre kan spille hverandre gode. Dette kan for eksempel gjøres ved å videreutvikle samarbeidet med organisasjonen Ungt Entreprenørskap.

### Arbeiderpartiet vil:

- Bedre overgangene mellom de ulike nivåene i utdanningssystemet gjennom tett kontakt, nasjonale, digitale verktøy for å lette informasjonsflyten og en struktur for samtaler om hvert enkelt barn ved hver overgang.
- Styrke rådgivningen igjennom hele utdanningsløpet ved å ansette flere og bedre rådgivere, legge til rette for at kommuner og fylkeskommuner har gode rådgivningsstrukturer, partnerskap med næringslivet, det offentlige og frivillig sektor og ved at rådgivere samarbeider i nettverk.
- Stimulere til samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner, næringsliv og forskningsmiljøer.
- Videreutvikle slikt samarbeid også lokalt, gjennom blant annet Ungt entreprenørskap.

- 1000       • Styrke hjem-skole-samarbeidet og etablere arenaer for å trygge foreldre i rollen som barnas  
1001       viktigste omsorgspersoner og veiledere.  
1002  
1003

1004       **NÆRINGSLIV OG UTDANNING FORENES I MARITIM KLYNGE**

1005       *Norsk Maritimt Kompetansesenter (NMK) er en del av Campus Ålesund, og er en viktig møteplass for*  
1006       *kompetanse og utvikling. Senteret er samlokalisert med høgskole, fagskole og kursvirksomhet. NMK*  
1007       *huser blant annet Rolls Royce, som har lagt sitt verdenssenter for opplæring og trening der. Miljøet*  
1008       *på NMK er en del av den maritime klyngen på Sunnmøre, og ser verdien av samhandling og nær*  
1009       *kontakt mellom aktørene, der man gjennom samarbeid og konkurranse gjør hverandre gode.*  
1010  
1011

## 1012 **Utfordring 6: Sikre et gjennomførbart skoleløp som gir alle muligheter for å** 1013 **lykkes**

1014  
1015 For å sikre kompetansen vi trenger i fremtiden, og sørge for at alle barn har like muligheter til å  
1016 lykkes, er det noen utfordringer vi må løse bedre i skoleløpet. Vi må sørge for at flere klarer å  
1017 gjennomføre utdanningen sin. Vi må sørge for at skolen møter morgendagens krav til kunnskap  
1018 gjennom å ha gode lærere med tid og tillit til å løse oppgaven, og gjennom å ta i bruk ny teknologi og  
1019 digitale læremidler. I dag er det for tilfeldig og for stor forskjell fra skole til skole hvilke muligheter  
1020 elevene får.  
1021

## 1022 **Tidlig innsats/lese-skrive-regne-løfte**

1023 Alle elever under bekymringsgrense i grunnleggende ferdigheter i regning, lesing og skriving på 2.  
1024 årstrinn skal få tilbud om tilrettelagt intensivtrenoing. Tilbudet skal gis av lærere og  
1025 spesialpedagogisker med relevant kompetanse, og i nært samarbeid med hjemmet. Målet er å  
1026 knekke lese- og skrivekoden for deretter å følge normal progresjon i klassen. Dette må skje innen  
1027 utgangen av 2. trinn. Det må etableres nasjonale standarder for oppfølging av og tilrettelegging for  
1028 elever som sliter med en eller flere av de grunnleggende ferdighetene.  
1029

## 1030 **Likestille teoretiske og praktiske ferdigheter – fra første klasse**

1031 Norge trenger både teoretikere og praktikere, og vi trenger teoretiske praktikere og praktiske  
1032 teoretikere. Grunnskolen har uavhengig av elevenes senere utdanningsvalg stor egenverdi, men er i  
1033 for stor grad et et studieforberedende løp. Skolen skal utvikle ulike mennesker med ulike talent og  
1034 interesser, og dette må gjenspeiles i skolens innhold og organisering. Også det yrkesfaglige  
1035 utdanningsløpet bør ha sitt startpunkt i første klasse på barneskolen, gjennom praktiske fag og  
1036 tilnærminger. Praktiske og estetiske fag skal sikres gode vilkår i framtidens skole blant annet  
1037 gjennom lærere med høy kompetanse.  
1038

## 1039 **En sjette grunnleggende ferdighet: Kritisk tenkning**

1040 Basisen i grunnskolen, og det som skal forene de praktiske og akademiske fagene, må være foredling  
1041 av de grunnleggende ferdighetene. I dag har vi fem grunnleggende ferdigheter i skolen; å kunne lese,  
1042 å kunne skrive, å kunne regne, muntlige ferdigheter og digitale ferdigheter. Kunnskapsutvalget  
1043 ønsker å vurdere en sjette grunnleggende ferdighet: Evne til kritisk tenkning. Kritisk tenkning er  
1044 avgjørende for å klare å være et opplyst og selvstendig mennesket – og en forutsetning for et  
1045 velfungerende demokrati og en viktig ferdighet i et kunnskapssamfunn.  
1046

## 1047 **God lærer-elev-relasjon**

1048 Ut fra internasjonal forskning vet vi at en god relasjon mellom lærer og elev er en av de viktigste  
1049 faktorene som påvirker læring positivt. Arbeiderpartiet vil øke lærertettheten gjennom en styrket  
1050 kommuneøkonomi og en norm for lærertetthet. Normen bør i utgangspunktet gjelde på  
1051 kommunenivå og må ikke hindre at ressursene kan brukes fleksibelt der behovene er størst. I første  
1052 omgang bør normen rettes mot de yngste elevene Ved å sørge for tydelige og tilstedeværende  
1053 lærere, vil man også kunne forebygge et negativt læringsmiljø. Alle elever skal oppleve å bli sett og  
1054 ivaretatt godt i løpet av hele skolegangen sin.  
1055

## **Mulighet til å være gode ledere**

For å få lærere og elever til å lykkes i en skoleorganisasjon, er det viktig å dyrke frem synlige skoleledere, som oppleves som tett på det skolesamfunnet hun eller han er leder for. Det må etableres systematiske mentor-ordninger, for å støtte og veilede både rektorer og pedagoger. Det bør legges til rette for aktiv bruk av hospitering og veiledning, både internt på skolene og skolene imellom.

For å sikre at skolen har lærere som har tid og mulighet til å følge opp hver enkelt elev, må vi sørge for at de har tid og tillit til å gjøre jobben sin. Da trenger vi flere lærere, som kan bruke en større del av sin tid på elevkontakt og mindre på rapportering.

## **Helhetlig skoledag**

Arbeiderpartiet vil ha en helhetlig skoledag der opplæring, skolefritidsordning, leksehjelp av god kvalitet, kulturaktiviteter og fysisk aktivitet gir elevene et godt heldagstilbud som er tilpasset deres læring. Dette vil være et vesentlig bidrag til å bruke skoledagen bedre for læring og utvikling, særlig for de elevene som trenger mest hjelp. Dette åpner også for at flere andre profesjoner kan arbeide tett med lærerne til det beste for elevenes læring og utvikling. Arbeiderpartiet vil forbedre dekning og styrke skolehelsetjenesten og sørge for at lavterskeltilbud fra statlige og kommunale tjenester, bl.a. BUP, kommer tettere på skolen.

## **Læreplanrevisjon**

I dag har læreplanene mange ambisiøse målsettinger, med det resultat at det blir store geografiske forskjeller på hva det enkelte barn lærer på skolen. Det er behov for en forenklet læreplan som tydelig kommuniserer hva lærere skal prioritere i undervisningen.

Det må legges større vekt på både dybdelæring og det å utnytte potensialet som ligger i blandet læring. Arbeidet med vurdering for læring må intensiveres. Det bør innføres nye eksamensformer som korresponderer med kompetansemålene og kravene til grunnleggende ferdigheter.

## **Mer forskning og riktigere testing**

For å få til godt, skolebasert utviklingsarbeid, trengs det systematisk skolevurdering. Arbeiderpartiet vil derfor sørge for bedre innsamling, systematisering og bruk av data om læringsutbytte, motivasjon og trivsel på skolene. Elevenes prestasjon i skolene avhenger mye av hvordan skolen styres.

Kunnskapsutvalget mener at vi må ha et kvalitetsutviklingssystem som sikrer mer og bedre læring fremfor konkurranse og rangering av skoler. Nasjonale prøver, internasjonale undersøkelser, elevundersøkelser og kartleggingsprøver har gitt oss viktig kunnskap om situasjonen i skolen, men mange steder har det også gitt mye byråkrati, og i for liten grad fremmet læring og forbedringsarbeid. Det er behov for en mer bevisst holdning til hva de ulike undersøkelsene og testene skal benyttes til, og om de er det mest egnede virkemiddelet. Utvalget ønsker derfor å vri kontrollregimet på skolenivå mer i retning av kontroll for forbedringens skyld etterfulgt av målrettet oppfølging og tiltak.

Kunnskapsutvalget ønsker å øke skolesektorens andel av både grunnforskning og anvendt forskning. Det må etableres insentiver og praktiske ordninger som bidrar til at flere skoler og kommuner kan knytte til seg forskere i lokalt innovasjons- og utviklingsarbeid.

Lærerne gjør hver dag en fantastisk innsats for å gi elever med svært ulike forutsetninger et best mulig utdanningsopplegg. Mange av metodene som kreative og tiltaksrike lærere benytter, er fullt mulig innenfor det eksisterende rammeverket. Det er viktig å legge til rette for erfaringsdeling og kunnskap om rammeverket slik at ikke manglende kjennskap står i veien for lærere som vil ta i bruk nye og innovative læringsmetoder.

1106  
1107 Vi ønsker en nyskapende, mangfoldig og spennende fellesskole. Derfor vil vi øke tilskudd til forsøk i  
1108 skolen betraktelig for å stimulere til flere forsøk innenfor rammen av den offentlige skolen. Vi vil at  
1109 fellesskolen skal være vår fremste arena for å prøve ut nye undervisningsformer, nye innretninger av  
1110 undervisning og nye former for organisering, som for eksempel å ha et særlig fokus på realfag,  
1111 praktiske ferdigheter eller natur i alle fag. Eller skoler som prøver ut et særlig tett samarbeid med  
1112 yrkesopplæringstilbud i samarbeid med aktuelle bransjer.  
1113

### 1114 **Kunnskapsbasert innsats mot frafall**

1115 Det helhetlige skoleløpet skal forebygge frafall. Likevel trenger skolene bedre verktøy i møte med  
1116 enkeltelever i dag som er ferd med å droppe ut. Det bør lages et nasjonalt forslag på fleksibel  
1117 tiltakspakke for skolen. Alle skoler bør ha en virksom og konkret plan om hvordan bekjempe frafall  
1118 en til en, og hvordan identifisere de som står i fare for å falle ut.

### 1119 **Stimulere til interesse for teknologi og nyskaping:**

1120 Flere unge må stimuleres til å velge ingeniørfag, teknologi og realfag<sup>3</sup>. For å sikre dette i praksis, må  
1121 vi se utdanningsløpet, arbeidslivets og samfunnets behov i sammenheng.  
1122

1123 Vitensentrene er et viktig supplement til skolene for opplevelses- og lærings-aktiviteter, og de  
1124 fungerer som en ressurs for lærere. Staten må ta et større finansieringsansvar for drift og utvikling av  
1125 eksisterende og nye vitensentre. Valgfaget «teknologi i praksis» bør gjøres obligatorisk i grunnskolen,  
1126 og faget «teknologi og forskingslære» må tilbys ved flere videregående skoler. Flere yrkesgrupper må  
1127 inn i undervisningsstillinger og brukes som gjesteforelesere, og vi må sikre et mer systematisk  
1128 samarbeid mellom arbeidsliv og skole.  
1129

### 1130 **Skolen inn i en digital tidsalder**

1131 Arbeiderpartiet er opptatt av å gi alle mennesker som ønsker det tilgang på mer kunnskap og  
1132 kompetanse. Det er avgjørende at skolens kompetanse i pedagogisk bruk av IKT og digitale  
1133 læremidler forbedres. Vi har som mål å samle og synliggjøre fremragende teoriformidling i alle fag,  
1134 fritt tilgjengelig for alle. Vi vil derfor lage en felles nasjonal plattform, hvor man tilbyr komplette,  
1135 digitale læremidler for hele skoleløpet. Det bør utvikles lignende digitale plattformer for høyere  
1136 utdanning. Det må også skje en samordning av ulike pedagogiske delingsarenaer, slik at pedagoger  
1137 kan forholde seg til et felles nettsted når de bygger sitt personlige læringsnettverk. Det må legges til  
1138 rette slik at også elever i grunnskolen får 1:1-tilgang til digitalt utstyr.  
1139

### 1140 **DIGITALT OG DAGSAKTUELT: ENGELSKUNDERVISNING VED SANDVIKA VGS**

1141 *I september 2014 holder Emma Watson en gripende tale om likestilling til en FN-forsamling. Noen*  
1142 *dager senere går Skottland til urnene for å stemme over sin uavhengighet. På en videregående skole i*  
1143 *Sandvika i Akershus er en gruppe elever samlet i en engelskklasse. De har bøker, papirer og penner,*  
1144 *men de har også noe annet. Gjennom videosamtalen Skype har de kontakt med skotske*  
1145 *ungdommer som gir dem et overblikk av den pågående debatten i Skottland. Samtidig bruker de*  
1146 *datamaskinene sine til å gjenoppleve Emma Watsons tale, holdt noen dager i forveien, og bruker*  
1147 *nettet til å sette den i en større sammenheng. Slik kan engelskundervisning foregå i 2014. Gjennom*  
1148 *digitale verktøy har lærere som ønsker å gjøre undervisningen dagsaktuell, fått muligheten til det.*

1149

---

<sup>3</sup> OECDs «Skills Strategy Action Report».

1150

1151     **Arbeiderpartiet vil:**

- 1152             • At alle elever som ligger under bekymringsgrensen i regning, lesing og skriving på 2.trinn får
- 1153             tilbud om tilrettelagt intensivtrening.
- 1154             • At det skal etableres nasjonale standarder for oppfølging av og tilrettelegging for elever som
- 1155             sliter med en eller flere av de grunnleggende ferdighetene.
- 1156             • At også det yrkesfaglige studieløpet skal ha sitt startpunkt i første klasse på barneskolen,
- 1157             gjennom praktiske fag og tilnærminger.
- 1158             • Vurdere om kritisk tenkning bør inn som en sjettede grunnleggende ferdighet i skolen.
- 1159             • At det ansettes flere lærere i skolen, og at det innføres nasjonale normer for lærertetthet.
- 1160             • At skoleledere får bedre oppfølging for å være gode ledere, blant annet gjennom
- 1161             systematiske mentor-ordninger og aktiv bruk av hospitering og veiledning internt på skolene
- 1162             og skolene imellom.
- 1163             • At læreplanene forenkles, og at det blir tydeligere hva lærere skal prioritere i undervisningen.
- 1164             • At kontroll av kvalitet i skolen konsekvent blir fulgt opp med målrettede tiltak for de skolene
- 1165             med forbedringspotensial.
- 1166             • At skolesektorens andel av både grunnforskning og anvendt forskning øker.
- 1167             • At det legges bedre til rette for erfaringsdeling rundt metoder og utdanningsopplegg mellom
- 1168             lærere.
- 1169             • At tilskuddene til forsøk i skolen økes betraktelig.
- 1170             • At det lages et nasjonalt forslag på en fleksibel tiltakspakke for skolene for å motvirke frafall.
- 1171             • At det lages en felles nasjonal plattform for digitale læremidler.
- 1172             • At staten må ta et større finansieringsansvar for drift og utvikling av eksisterende og nye
- 1173             vitensentre.
- 1174             • At valgfaget «teknologi i praksis» gjøres obligatorisk i grunnskolen, og faget «teknologi og
- 1175             forslingslære» tilbys ved flere videregående skoler.
- 1176             • At mulighetene til reell tilpasset opplæring styrkes
- 1177             • Sikre praktiske og estetiske fag gode vilkår i framtidens skole
- 1178

## **Utfordring 7: Sikre fagarbeidere med relevant kompetanse**

Vi vil ha et stort behov for fagarbeidere med relevant kompetanse i årene fremover. Samtidig har vi altfor stort frafall fra de yrkesfaglige studieretningene i videregående opplæring. Yrkesrettede deler av arbeidslivet sliter med økt innslag av innleie, sosial dumping og arbeidslivskriminalitet. Skal vi rekruttere nok fagarbeidere i årene som kommer, må vi bidra til at de som velger yrkesfag gjennomfører, at yrkesutdanningsveien oppfattes som attraktiv gjennom gode muligheter for videreutvikling av kompetanse, og ved å sikre at det er gode arbeidsplasser å gå til. Det er derfor behov for en samtidig satsing på kompetanse og arbeid mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.

Tidlig innsats og flere læreplaner er viktig for å sikre at flere gjennomfører videregående opplæring. En del bør gjøres annerledes i videregående opplæring for å sikre at flere gjennomfører, og det er behov for å sørge for flere muligheter for faglig utvikling og videre utdanning for fagarbeidere. Utbygging og styrking av høyere yrkesrettet utdanning gjennom fagskolen, sammen med økte muligheter til å veksle mellom yrkesrettet og akademisk utdanning, er viktig for å sikre valgfrihet

## **Tettere samarbeid mot fag og arbeidsliv rundt innhold og dimensjonering**

Dimensjonering av tilbudet må i større grad baseres på arbeidslivets behov for kompetanse, og arbeidslivet bør få mer innflytelse over innholdet i utdanningene. I alle fylker bør det etableres forpliktende samarbeid mellom fylkeskommuner og arbeidsliv om dimensjonering av tilbudene i videregående skole og etablering av læreplaner. Yrkesopplæringsnemndene er en arena som bør gis økt tyngde og status for å sikre at et slikt samarbeid lykkes. En ordning der det offentlige tilpasser tilbudet mer etter arbeidslivets behov må følges opp av klare forpliktelser fra bedrifter, foretak og kommuner/fylkeskommuner om å ta inn nok lærlinger.

Elevene må oppleve at innholdet i utdanningene ligger nært virkeligheten i arbeidslivet. Gjennom å koble arbeidslivet tettere på utviklingen av fagutdanningene, sikrer man bedre at de er praksisnære og kontinuerlig oppdaterte på faglig og teknologisk utvikling i yrkeslivet. Fag- og yrkesopplæringen har en særlig styrke gjennom at de er yrkesrettede og nært på arbeidslivet. Trepertssamarbeidet er vårt viktigste verktøy for å ivareta dette. Partenes engasjement og eierskap til opplæringen bør styrkes gjennom blant annet de faglige rådene.

## **Et praksisnært utdanningsløp**

En riktig kombinasjon av teori og praksis er nødvendig på yrkesfag. Den teoretiske delen av opplæringen må imidlertid støtte opp under yrkesfagene og ligge nært virkeligheten i arbeidslivet, og elevene bør få praksis i arbeidslivet allerede fra første år på videregående. Flere yrkesfaglige utdanningsprogram bør gjøres mer praksisnære og tilby bedre vekslinger og sammenhenger mellom teori og praksis, ved at elevene veksler mellom opplæring i skole og i bedrift gjennom hele opplæringsløpet.

Skolene bør gis bedre mulighet til å organisere vekslingsmodeller ved at de gis større frihet til å disponere fag- og timefordelingen friere gjennom skoleløpet. Siden utdanningsprogrammene og lærefagene har ulike profiler og utfordringer med hensyn til praktisk opplæring, kan hovedmodellen være riktig på enkelte program mens ulike vekslingsmodeller kan gi bedre resultater for andre. Den nasjonalt fastsatte fag- og timefordelingen må kunne organiseres innen rammen av en vekslingsmodell. Den enkelte skole bør derfor gis mulighet til å disponere fag- og timefordelingen friere gjennom skoleløpet, samtidig som elevene skal ha rett til det antall timer som angis i læreplanene. En slik mulighet vil øke skoles evne til å organisere vekslingsmodeller. Målene i læreplanen må være styrende for hvilken kompetanse eleven skal oppnå.

1228 Det må legges økonomisk til rette for at bedrifter ønsker å bidra i vekslingsmodeller. Derfor vil  
1229 Arbeiderpartiet gi økonomisk tilskudd til bedrifter og virksomheter som samarbeider med skolen, og  
1230 praksis for eleven de første skoleårene i videregående opplæring.

1231  
1232 Det må legges til rette for at teoridelen av programfagene kan gjennomføres som nettbasert  
1233 undervisning, slik at det kan tilrettelegges bedre for smalere fag over hele landet.

1234

### 1235 **Rekruttering av yrkesfaglærere**

1236 Vi må sikre en bedre og bredere rekruttering av yrkesfaglærere, med særlige ordninger som  
1237 motiverer fagarbeidere til å ta yrkesfaglærerutdanning.

1238 Fellesfagene i yrkesfaglige utdanningsprogrammer må formidles mer yrkesrettet. Det kan ikke gjøres  
1239 uten at den aktuelle læreren forstår yrkesfaget. Yrkesfaglærernes faglige kompetanse i lærefaget må  
1240 være aktuell, og vedlikeholdes gjennom hospiteringsordninger og relevante etter- og  
1241 videreutdanningstilbud.

1242  
1243 Behovet for økt rekruttering og målrettet kompetanseløft for yrkesfaglærere er stort. Det haster med  
1244 godt tilpassede tilbud både for å rekruttere nye lærere, og for å tilby gode kvalifiseringsmuligheter  
1245 for lærere som mangler dette. De som utdanner seg til yrkesfaglærere tar dette som sin andre  
1246 utdanning, og er ofte i en annen livssituasjon enn andre studenter. Et viktig tiltak for å rekruttere  
1247 flere, er å legge særlig til rette for disse studentene. Vi foreslår å innføre stipendordninger for  
1248 fagarbeidere som blir yrkesfaglærere, og en grunnutdanningspakke for lærere på yrkesfagene som  
1249 mangler formell kvalifisering.

1250  
1251 Det må legges til rette for at fagarbeidere som av helsemessige årsaker ikke lenger kan stå i sin gamle  
1252 jobb, men som kan ha mye å bidra med som lærer for yrkesfagelever, får mulighet til å omskolere  
1253 seg. Dette kan i seg selv bidra til at elever på yrkesfag får en tettere kobling mellom utdanningsløp og  
1254 arbeidsliv.

### 1255 **Nye initiativ for å øke antall læreplasser**

1256 Antallet læreplasser må opp. Arbeiderpartiet vil likebehandle en skoleplass på yrkesfag og opplæring  
1257 i bedrift, og foreslår at lærlingetilskuddet heves til dette nivået. Økningen skal blant annet gå til å  
1258 styrke kvaliteten i bedriftsopplæringen. Det offentlige må gå foran – ved offentlige innkjøp må det  
1259 etterspørres aktive lærebedrifter som bruker lærlinger i det aktuelle prosjektet.

1260  
1261 Det bør opprettes et fond for lærebedrifter. Fondet må få ansvar for finansieringen av læreplasser. I  
1262 tillegg kan fondet gi støtte til kompetanseheving for lærebedrifter, hospitering i bedrift, tilpasninger i  
1263 bedrift og utstyr. For å sørge for at flere kan ha lærlinger bør det opprettes ordninger som gjør det  
1264 mulig for mindre bedrifter å gå sammen om å ta inn lærlinger.

1265  
1266 Det bør utredes om innføring av en insentivbasert del i lærlingetilskuddet, der lærebedriften og  
1267 lærlingen får utbetalt deler av tilskuddet når eleven har fullført med fag- eller svennebrev, kan øke  
1268 kvaliteten på opplæring i bedrift og øke andelen lærlinger med fag- og svennebrev. En økt  
1269 differensiering av tilskuddet etter bransjer bør også vurderes. Midlene som settes av for å ta inn  
1270 elever med særlige utfordringer må økes.

1271  
1272 Det er viktig å bruke forbrukermakt. Kunnskapsutvalget foreslår å etablere en  
1273 nøkkelhullsmerkeordning for lærebedrifter, der bedrifter med lærlinger kan kalle seg godkjente og  
1274 aktive lærebedrifter som en del av sin merkevarebygging.

1275  
1276 På lik linje med «realfagskommuner» ønsker Arbeiderpartiet å initiere «lærlingekommuner» for  
1277 kommuner som utmerker seg med å tilrettelegge for mange læreplasser.

## **Styrke fag- og yrkesopplæringstilbudene i fremvoksende næringer**

I vekstbransjer som helse og sosial og privat tjenesteyting henger utviklingen av gode fagopplæringstilbud etter. En av årsakene kan være mangel på samme treparts-tradisjon for utvikling av fag- og yrkesopplæring sammenliknet med i de tradisjonelle industri- og byggfagene.

## **Lettere å veksle mellom yrkesrettet og akademisk utdanning**

Det må generelt gjøres enklere å veksle mellom en yrkesrettet og en akademisk utdanning. I dag eksisterer det en påbygningsordning for elever på yrkesfag som ønsker å opparbeide seg studiekompetanse. Kunnskapsutvalget foreslår en tilsvarende ordning for dem som har valgt studiespesialisering og ønsker å bytte til yrkesfaglig retning.

### **TAF – TEORI OG PRAKSIS SOM NÆRINGSLIVET ETTERSPØR**

*Skillet mellom yrkesfag og studiespesialiserende preger hele debatten om videregående utdanning. Men det finnes et spor som forener dem. Tekniske allmene fag, TAF, er et videregående tilbud der man etter fire år får både fagbrev og spesiell studiekompetanse. Opplæringen skjer som et samarbeid mellom den videregående skolen og næringslivet, både privat og offentlig. Tilbakemeldinger fra næringslivet viser at de ønsker flere TAF-elever. Disse elevene er svært ettertraktet arbeidskraft både som fagarbeidere og etter videre studier. Kombinasjonen praktisk kompetanse og studiekompetanse gir elevene et helt unikt grunnlag.*

### **Arbeiderpartiet vil:**

- Styrke samarbeidet mellom skole og arbeidsliv
- At dimensjoneringen av tilbudet på videregående nivå i større grad baseres på arbeidslivets behov for kompetanse.
- At innholdet i undervisningen på de yrkesfaglige programmene ligger nært virkeligheten i arbeidslivet. Partenes eierskap og engasjement i opplæringen bør styrkes gjennom blant annet de faglige rådene.
- At flere yrkesfaglige utdanningsprogram bør gjøres mer praksisnære og tilby bedre vekslinger og sammenhenger mellom teori og praksis.
- At skolene gis større frihet til å disponere fag- og timefordelingen gjennom skoleløpet slik at man kan organisere vekslingsmodeller.
- Sikre bedre og bredere rekruttering av yrkesfaglærere, gjennom blant annet stipendordninger, relevante etter- og videreutdanningstilbud og omskolering slik at fagarbeidere kan gå over i undervisning.
- Iverksette nye initiativ for flere læreplaner, blant annet gjennom å øke lærlingstilskuddet, opprette et fond for lærebedrifter, legge til rette for samarbeid mellom mindre bedrifter om en lærling, og å utrede en insentivbasert del av lærlingstilskuddet.
- At elever som står i fare for å ikke få læreplass får kvalifiseringskurs i overgangen mellom skole og bedriftsopplæring. Dersom de likevel ikke får læreplass, skal de få et opplæringstilbud som fører fram til fag- eller svennebrev gjennom en kombinasjon av opplæring i skole og praksis i bedrift
- At det blir etablert en «merkeordning» for lærebedrifter.
- At det blir initiert en ordning for «lærlingekommuner» som utmerker seg ved å legge til rette for mange læreplaner.
- At det opprettes en påbyggingsordning for de som ønsker å gå fra studiespesialiserende retning over på yrkesfaglige studieretninger.
- At opplæringskontorenes rolle og funksjon gjennomgås
- Stimulere til å motvirke kjønnsulikheter ved bl.a. å styrke rådgivning om utdanningsvalg.

## **Høyere yrkesfaglig utdanning: Synliggjøre og styrke fagskolen som karrierevei**

Fagskoletilbudet er det yrkesfaglige svaret på høyere utdanning, og utgjør et viktig utdanningstilbud utformet i tett kontakt med arbeidslivet. Det gir gode muligheter for å skreddersy til løpende behov for yrkesrettet kompetanse i arbeidslivet. Utdanningstilbudet er fleksibelt ved at en betydelig del av tilbudet er nettbasert undervisning og på deltid. Fagskolen fungerer både som en selvstendig utdanningsvei og som et etter- og videreutdanningstilbud. Høykompetente og selvstendige fagarbeidere er et konkurransefortrinn i kunnskapssamfunnet, og økte krav til omstillinger og etter- og videreutdanning gjør at fagskolens særegne trekk vil komme enda mer til sin rett i tiden som kommer. Omfang og innhold i fagskoletilbudet må dimensjoneres ut fra reelle behov. Det er særlig behov for et bedre tilbud innen helse- og omsorgsektoren, og deler av privat tjenesteyting. Mangel på utviklingsmuligheter og karrierevei er, i tillegg til mangel på heltidsstillinger, en årsak til at for få søker seg til helse- og omsorgssektoren.

Trepartssamarbeidet om fag- og yrkesopplæringen et godt utgangspunkt for å tilpasse fagskolen til nye utfordringer, og arbeidslivets parter må få en sterkere rolle i styringen og viderutviklingen av fagskolen. Fagskoletilbudet må bygges ut, både i omfang og bredde. Det er viktig for å sikre fagskolen som leverandør av relevante, skreddersydde tilbud av yrkesrettede utdanninger for arbeidslivet. Det må også bli lettere å veksle mellom yrkesrettet og akademisk utdanning, ikke minst for å fylle de fremtidige behovene i et moderne kompetansesamfunn. Fagskolene må i større grad enn i dag integreres i resten av utdanningssystemet ved en tydeligere beskrivelse av hvilken kompetanse studenten har oppnådd gjennom studiene. Fagskolesektoren må gjøres mer robust for fremtidens behov, blant annet gjennom en ny finansieringsordning, overgang til færre enheter og bedre studentrettigheter. Dette vil bidra til å gi fagskolen økt synlighet, og reell status som høyere yrkesfaglig utdanning.

### **Arbeiderpartiet vil:**

- At omfang og innhold i fagskoletilbudet dimensjoneres ut fra reelle behov.
- At arbeidslivets parter får en sterkere rolle i styringen og videreutviklingen av fagskolen.
- At fagskoletilbudet bygges ut både i omfang og bredde, og sikres god finansiering og en desentralisert struktur.
- At fagskolesektoren styrkes, blant annet gjennom en ny finansieringsordning, overgang til færre enheter og bedre studentrettigheter.

## Utfordring 8: Høyere utdanning som møter fremtidens behov

Norge har gode universiteter og høyskoler, men også stort potensial for å bli enda bedre. Internasjonalt går kunnskapsutviklingen stadig raskere. Land som Kina, India og Brasil er allerede å regne med blant stormaktene innen forskning og utdanning. Vi i Norge står for 0,7 prosent av verdens samlede forskningsproduksjon. Det vil være umulig for oss å være en verdensledende kunnskapsaktør på alle felt. Vi må velge hvilke felt vi skal ha spisskompetanse på, samtidig er det viktig at det er tilgang til høy kompetanse over hele landet.

*Kunnskapsutvalget mener at det er særlig noen utfordringer for vårt system for høyere utdanning som krever nye og bedre svar:*

- Vi må utdanne den arbeidskraften hele landet trenger. Innen bare ti år kommer vi til å mangle tusenvis av sykepleiere, ingeniører og lærere, om vi fortsetter som i dag<sup>4</sup>. Vi må utdanne flere kandidater innen profesjonsfagene/de korte profesjonsutdanningene. Men dimensjoneringsutfordringen gjelder ikke bare profesjonene: Vi mangler et etablert partssamarbeid i dimensjoneringen av høyere utdanning. Da har vi heller ingen formelle kanaler der arbeidslivets behov blir hørt.
- NOKUTs studiebarometer viser at halvparten av studentene i Norge er kritiske til hvor mye de lærer av yrkesfaglige ferdigheter i utdanningen. De er lite beredt på hva som venter dem, og har lært lite om hvordan de kan bruke all sin teoretiske kunnskap i praksis. Vi må utdanne den kompetansen hele arbeidslivet vårt trenger.
- Vi har for stort frafall i høyere utdanning. Enten det er studenter som har valgt feil eller som ikke takler studiene, bør vi kunne bruke ressursene bedre, til både studentenes og felleskapets beste.
- Gjennom gode politiske grep i en årrekke, har målet om et likestilt samfunn gitt resultat, spesielt hvis vi ser på kvinner og menns deltakelse i utdanningssystemet. 55 % av de med høyere utdanning i dag er kvinner. Samtidig er utdanningsvalgene fortsatt tradisjonelle. Få menn utdanner seg innen omsorg og undervisning, og få kvinner innen teknikk og naturvitenskap.

## Tettere samhandling mellom utdanning og arbeidslivet

Vi vil at partene i arbeidslivet skal ha en mer aktiv rolle i dimensjoneringen av høyere utdanning. Det betyr ikke at arbeidslivet skal dirigere dimensjoneringen, men at partene skal ta del i diskusjonene rundt hvordan vi dekker samfunnets behov i et langsiktig perspektiv. Et slikt partssamarbeid bør foregå både lokalt og nasjonalt.

I dag varierer praksisandelen på lærer-, sykepleier- og ingeniørstudiene mellom de ulike lærestedene, fra 14 til 50 prosent<sup>5</sup>. Vi mener mer praksis er viktig for å gjøre profesjonsstudiene mer attraktive, og mer relevante for det yrket studentene skal ut i. Vi mener hvert studiested skal ha frihet til å legge opp sin undervisning, men at det bør ligge en felles norm til grunn for hvor mye praksis hver profesjonsutdanning skal inneholde.

---

<sup>4</sup> [Referanse til SSBs oppdaterte anslag fra september 2014]

1405 Mange profesjonsutdanninger opplever at fagets praktiske forankring svekkes til fordel for  
1406 akademisk kunnskap. Kjernen i profesjonsutdanningene er nettopp kombinasjonen av disse to.

1407

#### 1408 **INTEGRERT MASTER I LÆRERUTDANNING**

1409 *Ved Norges arktiske universitet i Tromsø har de utviklet en integrert og profesjonsnær*  
1410 *masterutdanning for å utdanne lærere for fremtidens skole. De mener at utdanningen motiverer*  
1411 *studentene til livslang læring i yrkeskarrieren. Ved å integrere teori- og praksisorienterte elementer i*  
1412 *en femårig lærerutdanning, utvikles de ulike kompetansene som til sammen skaper den profesjonelle*  
1413 *læreren. Integrasjonen beskrives med et tett samarbeid mellom fag, fagdidaktikk, profesjonsfag og*  
1414 *praksis. Dette involverer både vitenskapelig ansatte, praksislærere og studenter i et tre-*  
1415 *partssamarbeid. Universitetsskoler er et nytt og velegnet virkemiddel for å styrke praksis. Et eget*  
1416 *profesjonsfag integrerer teoretiske og vitenskapelige krav i pedagogikk, samt belyser de forhold som*  
1417 *læreren til daglig møter i praksisfeltet. Videre sikrer fag- og fagdidaktikk en solid kompetanse i*  
1418 *skolefagene som sammen med profesjonsfaget gir en helhet tilpasset skolens behov. Studentene får*  
1419 *innsikt og kompetanse innen forsknings- og utviklingsprosjekter allerede fra første dag, og*  
1420 *progresjonen utover i studiet sikrer at de ved endt utdanning har en kompetanse for å drive en FoU-*  
1421 *støttet skoleutvikling.*

1422

#### 1423 **Finansiering som sikrer utdanningskvalitet, infrastruktur og utstyr i** 1424 **undervisningen**

1425 For å sikre god kvalitet og hindre frafall i høyere utdanning, er finansieringssystemet viktig. Høyere  
1426 teknologiske utdanninger er underfinansierte, og må tilføres mer penger per student, blant annet  
1427 fordi disse utdanningene stiller store krav til infrastruktur og teknologisk utstyr.

1428 Dagens finansieringsordninger har også for få insentiver som bidrar til økt utdanningskvalitet.  
1429 Gevinsten ved å styrke fagmiljøenes slagkraft og konkurranseevne for å innhente forskningsmidler er  
1430 i dag vesentlig mye større enn gevinsten ved å prioritere utdanning. I dag finnes fire Sentre for  
1431 fremragende utdanning (SFU), og utdanningskvalitetsprisen. Det bør utvikles flere positive  
1432 insentivordninger for de som prioriterer høy kvalitet i utdanning, for eksempel ved at man prioriterer  
1433 dokumenterte sterke utdanningsmiljøer ved tildelinger av nye studieplasser.

1434 Koblingen mellom utdanning og forskning styrkes. Det bør synliggjøres hvordan forskningen kan gi  
1435 merverdi inn i utdanningen. Institusjonene må også i større grad legge til rette for prioritering og  
1436 vektlegging av undervisningskompetanse ved nyansettelser i faste stillinger.

#### 1437 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1438 • At arbeidslivet skal ha en forpliktende rolle i dimensjoneringen av høyere utdanning. Råd for  
1439 samarbeid med arbeidslivet kan danne rammen for en helhetlig samarbeidsstruktur.
- 1440 • At det ligger en felles norm til grunn for hvor mye praksis hver profesjonsutdanning skal  
1441 inneholde.
- 1442 • At det blir mulig for institusjonene å likebehandle praktisk kompetanse med  
1443 forskningskompetanse når man ansetter undervisningspersonell, der det er relevant for  
1444 stillingen.
- 1445 • At universitetene skal tilby flere studier i entreprenørskap.
- 1446 • At finansieringssystemet i større grad enn i dag sikrer infrastruktur og teknologisk utstyr på  
1447 de teknologiske utdanningene.
- 1448 • At finansieringsordningene for universitet og høyskoler i større grad vektlegger  
1449 utdanningskvalitet.

- 1450 • At det i tildelingen av forskningsbevilgninger i større grad vektlegges hvordan forskningen
- 1451 kan gi merverdi inn i utdanning.
- 1452 • At det utarbeides en strategi for å motvirke kjønnsulikheter i utdanningsløpet og akademien.
- 1453 Her må både kjønnsspoeng og likestillingsstipend vurderes sammen med andre tiltak og
- 1454 virkemidler.
- 1455 • At samfunnskritiske perspektiver skal ivaretas og stimuleres i utdanning og forskning.

#### 1456 **STRUKTURREFORM**

1457 *Norge har i dag 8 universiteter, 5 vitenskapelige høyskoler og 20 høyskoler som er i statlig eierskap.*

1458 *Det finnes også en rekke private institusjoner. 23 av disse mottar statlig tilskudd.*

1459 *I 2008 la Stjernøutvalget frem sin NOU "Sett under ett – ny struktur i høyere utdanning" med*

1460 *anbefalinger om en drastisk reduksjon av universiteter og høyskoler i Norge. Den rødgrønne*

1461 *regjeringen valgte en frivillig linje der man gav incentiver for å fremme samarbeid, arbeidsdeling og*

1462 *konsentrasjon i sektoren. Fra Stjernøutvalget og frem til i dag har antallet institusjoner blitt redusert*

1463 *fra 38 til 33. I januar 2014 varslet regjeringen Solberg at de ville legge frem en stortingsmelding om*

1464 *ny universitets- og høyskolestruktur våren 2015.*

1465 Arbeiderpartiets linje har vært at målet for eventuelle strukturendringer må være at man kan oppnå

1466 høyere faglig kvalitet i forskning og utdanning og mer robuste fagmiljøer. Det er ikke grunnlag for å

1467 slå fast at større institusjoner nødvendigvis vil bety høyere kvalitet. Universiteter og høyskoler spiller

1468 viktige roller som utdannings- og forskningsinstitusjoner nasjonalt, men har også viktige roller for

1469 lokalt næringsliv og samfunnsutvikling. Det lokale perspektivet må være et viktig perspektiv i en

1470 strukturreform. Arbeiderpartiet går inn for at sammenslåinger bør være frivillige, også i universitets-

1471 og høyskolesektoren.

1472

## **Utfordring 9: Sikre omstilling gjennom livslang læring**

Størsteparten av kompetanseutviklingen i norsk arbeidsliv skjer i forbindelse med jobben. Det er viktig å sikre like muligheter til livslang læring for å hindre sosial ulikhet, fremme trygghet for arbeid og samfunnsdeltakelse, og sikre at samfunnet skal få dekket sine kompetansebehov. Det er en utfordring at de som har minst utdanning fra før deltar minst i etter- og videreutdanning. Det til tross for at Norge er på topp i OECD i å inkludere de med lavest ferdighetsnivå i læring (jf. PIAAC-undersøkelsen). Høy kompetanse i arbeidsstyrken er en av de viktigste forutsetningene for inkludering, fleksibilitet og vellykket omstilling. Derfor er Norges evne til å møte fremtiden nettopp avhengig av at vi løser denne utfordringen.

### **Norsk arbeidsliv som læringsinstitusjon**

Små lønnsforskjeller innebærer at det er billig å ta i bruk høytutdannede i Norge. Arbeidsgivere får mye igjen for å investere i ansattes kompetanse sammenliknet med i land med mer markedsbasert lønnsdannelse. Treparsssamarbeidet er viktig for deling av kunnskap og medarbeiderdrevet innovasjon.

Enkeltordninger som fleksibelt permitteringsregelverk, lærlingeordning og høy andel fast ansatte er viktig for investering i kompetanse. En mer systematisk bruk av digital teknologi i opplæring/etter- og videreutdanning kan styrke læringen i arbeidslivet ved at det blir enklere å være på arbeidsplassen under opplæringen.

### **Forskning på det læringsintensive arbeidslivet**

Det sterke innslaget av læring i arbeidslivet er et viktig særtrekk ved den norske modellen, og har vært viktig for at Norge i internasjonal sammenheng har høy sysselsetting, høye ferdigheter i befolkningen, lav arbeidsledighet og høy produktivitet. Det er behov for mer inngående analyse av det læringsintensive arbeidslivet og hvilke mekanismer som er særlig viktig for utvikling og effektiv bruk av kunnskap i et høyt utviklet kunnskapssamfunn.

### **Etter- og videreutdanningsreform**

For å nå målet om at flere skal stå i arbeid lenger i livet, for at vi fortsatt skal kunne skilte med å ha av verden mest høykompetent arbeidskraft, og for at arbeidskraften vår skal være beredt til å møte omstilling raskt også i fremtiden, trenger vi et løft for livslang læring. Vi må få påfyll og kunnskap hele livet igjennom. Det er derfor behov for en etter- og videreutdanningsreform. Arbeidstakerne bør opparbeide seg en rett til etter- og videreutdanning etter et visst antall år i arbeid, og med jevne mellomrom gjennom et langt arbeidsliv. En slik reform skapes best innen rammen av trepartsamarbeidet, der myndighetene, arbeidstaker- og giversiden forplikter seg til gjennomføring og finansiering.

### **Språkløft**

400.000 arbeidstakere i Norge har så svake lese- og skriveferdigheter at hverdagen på jobben blir vanskelig for den enkelte. Det utgjør også et hinder for samarbeid og innovasjon på arbeidsplassen. Mener vi alvor med at bedrifter som har verdens høyeste lønnsnivå skal konkurrere på kunnskap og kvalitet, må vi ta det grunnleggende løftet som er nødvendig. Vi ønsker et krafttak der staten, bedriftene og den enkelte går sammen i et spleiselag for å gi alle som ønsker det et skikkelig tilbud. Dette må blant annet innebære en videre satsing på BKA og Kompetansetillitsvalgte, en målrettet finansiering rettet mot de som deltar minst i opplæring og etter- og videreutdanning, og med en særskilt satsing inn mot innvandrere.

1520 For å unngå at det utvikler seg et A- og B-lag i arbeidslivet, er det behov for formalisert  
1521 kompetanseheving og språkopplæring. Språk er særlig viktig, da det blant annet påvirker  
1522 arbeidsmiljø og sikkerhet på arbeidsplassen om arbeidstakerne kan kommunisere. En stor del av  
1523 arbeidsinnvandringen har gått til yrkesrettede deler av arbeidslivet. For å sikre arbeidstakere med  
1524 god og nødvendig kompetanse, må det utvikles bedre systemer for godkjenning av utenlandsk  
1525 fagskoleutdanning og fagbrev. Godkjenningssystemet må godtgjøre at utdanningene tilfredsstiller  
1526 norsk standard, både når det gjelder faglig kvalitet og selvstendige fagarbeidere. Der disse kravene  
1527 ikke møtes, må det legges til rette for at arbeidsinnvandrere kan ta nødvendig tilleggsutdanning for å  
1528 få et norsk fagbrev.

### 1529 **Kompetansereform i kommunesektoren**

1530 Omstillinger i kommunesektoren bør skje gjennom å bygge videre på kompetansen som allerede er i  
1531 kommunesektoren fremfor utbytting av kompetanse.

1532  
1533 Om lag 1/3 av de ansatte i kommunal pleie- og omsorgssektor mangler formell utdanning.  
1534 Begrensede tilbud for etter- og videreutdanning er sammen med mangel på heltidsstillinger en viktig  
1535 grunn til at for få unge ønsker en yrkeskarriere i helse- og sosialsektoren. Fremskrivninger fra SSB  
1536 illustrerer at helsefagarbeidere er blant gruppene det vil være særlig stor underdekket behov for i  
1537 årene som kommer.

1538  
1539 Utgangspunktet må være at arbeidsplassene er den mest sentrale arenaen for læring og etter- og  
1540 videreutdanning. Vikariater og stillingsbrøker må organiseres på en måte som bygger opp om  
1541 muligheter for å ta fagbrev og gjennomføring av annen kompetanseutvikling.

1542

### 1543 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1544 • At det gjennomføres en etter- og videreutdanningsreform. En slik reform må skapes innen
- 1545 rammen av trepartssamarbeidet, og slik at arbeidstakerne opparbeider seg rett til etter- og
- 1546 videreutdanning etter et visst antall år i arbeid, og med jevne mellomrom gjennom et langt
- 1547 arbeidsliv.
- 1548 • At det gjennomføres et språkløft i arbeidslivet der de som har svake lese- og
- 1549 skriveferdigheter får nødvendig etter- og videreutdanning.
- 1550 • At arbeidslivet verdsettes som en viktig læringsinstitusjon og at det legges til rette for læring i
- 1551 hele arbeidslivet.
- 1552 • At det gjennomføres en inngående anlyse av det læringsintensive arbeidslivet og hvilke
- 1553 mekanismer som er særlig viktige for utvikling og effektiv bruk av kunnskap.
- 1554 • At det utvikles bedre systemer for godkjenning av utenlandsk fagskoleutdanning og fagbrev.
- 1555 • At det legges til rette for at utenlandske arbeidstakere som mangler nødvendig kompetanse
- 1556 kan ta tilleggsutdanning for å få et norsk fagbrev.
- 1557 • At det gjennomføres en kompetansereform i kommunesektoren.
- 1558

## **Utfordring 10: Muligheter for alle**

Grunnlaget for at vi i Norge kan være både konkurransedyktige og sikre et høyt lønnsnivå og gode velferdstjenester, er at vi har en stabil økonomisk modell. Den norske modellen har gitt oss svært gode resultater. I årene fremover vil samfunnsmodellen vår være utsatt for stort press. Sterk internasjonal konkurranse vil legge press på lønnsnivå og konkurranseevne. Klimaendringer og økt migrasjon vil få konsekvenser for alle deler av samfunnet. En befolkning som blir eldre, og en økt urbanisering, vil prege utviklingen her hjemme.

Skal vi sikre en fortsatt høy sysselsetting og finansiering av gode velferdstjenester, må vi sørge for at næringslivet kan forbli konkurransedyktig. Da må myndighetene og partene i arbeidslivet bidra til å styrke produktiviteten og omstillingsevnen, innovasjonstakten og bruken av ny teknologi. Vi må hele tiden sørge for nødvendig fornyelse for å sikre at de sentrale elementene i modellen ivaretas.

## **Opprettholde et ryddig og velfungerende arbeidsmarked**

Arbeidsinnvandring gir positive bidrag til økonomi og samfunn. Samtidig drar det med seg økt risiko for sosial dumping og arbeidslivskriminalitet, som kan spre seg til seriøse virksomheter og deres arbeidstakere. Problemet er ikke arbeidstakerne, men arbeidsgiverne som bedriver sosial dumping. Vi vil forsvare ordentlige arbeidsvilkår og likebehandlingsprinsippet for alle arbeidstakere. Situasjonen krever økt samarbeid mellom arbeidsgiverorganisasjonene, arbeidstakerorganisasjonene og myndigheter om handling.

## **Samarbeid mellom sterke, organiserte parter**

Et godt organisert arbeidsliv er en av de tre grunnpillarene i den nordiske modellen. Mange undervurderer de positive virkningene dette har for samfunnet. Et organisert arbeidsliv er en nødvendig forutsetning for en koordinert lønnsdannelse, med sentral styring og lokal fleksibilitet. Trygge arbeidsplasser, med gode lønns- og arbeidsvilkår, bidrar til et samfunn med små forskjeller og like muligheter. Sammen med økt medbestemmelse og fokus på kompetanse gjør dette bedriftene mer i stand til å fornye og effektivisere sine produkter og produksjonsmåte. På den måten fungerer det organiserte arbeidslivet som en effektivitetsmotor for økonomien og styrker konkurransekraften. Dette krever tilstrekkelig høy organisasjonsgrad og effektive og ansvarlige organisasjoner, både på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden.

## **Sikkerhetsnett for lettere omstilling**

Trygghet for at samfunnet er der for deg hvis du blir stående uten arbeid, gjør omstilling enklere. Et godt regelverk som gir bedriftene mulighet til å benytte permitteringer fremfor å nedbemanne i vanskelige perioder gir fleksibilitet og bidrar til å ivareta kompetanse i utsatte bransjer. Dette samarbeidet mellom velferdsstaten og arbeidslivet er en viktig grunn til norsk næringslivs konkurranse- og omstillingsevne.

## **En stat som tar ansvar for realisering av nyskaping**

Norge er et lite land, som ikke kan hevde seg på alle områder samtidig. En aktiv stat som legger til rette for innovasjon og nyskaping og tør å velge næringer å satse på bidrar til at vi sammen kan bli virkelig gode på de områdene der vi har naturlige fortrinn.

## **Velferdstjenester som gir alle muligheter**

Ett av Norges viktigste konkurransefortrinn, er at vi tar hele befolkningens potensial i bruk, og at vi har et høyt kompetansenivå i befolkningen.

1605 Gjennom et godt utdanningssystem som er tilgjengelig for alle, sørger vi for å gi alle muligheter. Til  
1606 glede for hver enkelt, men også for samfunnet. Gjennom gode og offentlig finansierte helse- og  
1607 velferdstjenester sørger vi for trygghet, og at forebygging og behandling av sykdom ikke avhenger av  
1608 lommebok og dyre forsikringer. Gode barnehager og omsorgstjenester bidrar til høy sysselsetting. I  
1609 sum gjør velferdsstaten at vi har en kompetent arbeidsstokk, og at en svært stor del av befolkningen  
1610 er del av den. Den har vært nøkkelsen til Norges gode omstillingsdyktighet, og er nøkkelen for å  
1611 lykkes med reisen vi nå skal ut på.